



TARTUMAA ARENDUSSELTSI STRATEEGIA AASTATEKS 2015-2023

LISA 4

PIIRKONNA HETKEOLUKORRA ANALÜÜS

Juuni 2014 / Märts 2015
Tartumaa

SISUKORD

SISUKORD	2
1. RAHVASTIK.....	3
2. MAJANDUS.....	8
2.1. Ettevõtlusaktiivsus.....	8
2.2. Ettevõtlus omavalitsustes.....	12
2.3. Turism.....	14
2.4. Tööalane pendelränne.....	18
2.5. Tulumaksu laekumine omavalitsustes.....	21
2.6. Piirkonna omavalitsuste finantseerimine.....	22
2.7. Töötus.....	24
3. KODANIKULIIKUMINE.....	26
4. KOHALIKUD AVALIKUD TEENUSED.....	28
4.1. Koolieelsed lasteasutused.....	28
4.2. Üld- ja huviharidus.....	28
4.3. Sotsiaal-, kultuuri- ja spordivaldkond.....	29
5. OMAVALITSUSTE VÕIMEKUS.....	32
KASUTATUD ALLIKAD	34

1. Rahvastik

Tartumaa Arendusseltsi (TAS) tegevuspiirkond hõlmab 18 Tartu maakonna omavalitsuse territooriume. Piirkonda kuuluvad Alatskivi, Haaslava, Kambja, Konguta, Laeva, Luunja, Meeksi, Mäksa, Nõo, Peipsiääre, Piirissaare¹, Puhja, Tartu, Tähtvere, Vara, Võnnu ja Ülenurme vallad ning Kallaste linn. TASI piirkond asub Peipsi ja Võrtsjärve vahel, piirnedes põhjas Jõgeva, lõunas Põlva ja Valga maakonnaga, läänes Võrtsjärvega. Idapiir Peipsi järvel on ühtlasi riigipiiriks Venemaaga.

TASI piirkonna kogupindalaks on 2621,8km², mis moodustab ligikaudu 83% kogu maakonna pindalast. Seisuga 01.01.2014 elas Tartumaal 149 154 inimest, neist TASI piirkonnas 41 111 (27,5% maakonna elanikest)². Elanike arvult on Rahvastikuregistri andmetele tuginedes suurimaks omavalitsuseks piirkonnas Tartu vald (6549), väiksemaks Piirissaare (104). Pindalalt on kõige suurem Vara vald (333,8 km²), kõige väiksem aga Kallaste linn (1,9 km²). Seega erinevad TASI piirkonnas omavalitsused nii elanike arvult, pindalalt kui ka asustustiheduselt (vt tabel 1). Erineb ka piirkonna asustumuster ja üldine elukeskkond – Tartulinna äärsetes valdades on see osaliseltlinnaline, ülejäänutel valdavalt maalise iseloomuga.

Tabel 1. TASI piirkonna ja Tartumaaomavalitsused

Omavalitsus	Pindala, km²	Elanike arv 2014	Asustustihedus (in/km²)
Alatskivi	128,4	1 351	10,5
Haaslava	110,0	1 924	17,5
Kallaste linn	1,9	952	494,3
Kambja	189,2	2 615	13,8
Konguta	107,6	1 451	13,5
Laeva	233,2	817	3,5
Luunja	131,5	3 899	29,6
Meeksi	143,5	622	4,3
Mäksa	133,5	1 674	12,5
Nõo	168,9	3 962	23,5
Peipsiääre	31,0	730	23,6
Puhja	167,5	2 322	13,9
Tartu	300,3	6 549	21,8
Tähtvere	114,8	2 594	22,6
Vara	333,8	1 937	5,8
Võnnu	232,6	1 102	4,7
Ülenurme	86,3	6 506	75,3
Piirissaare	7,8	104	13,4
TASI piirkond kokku	2 621,8	41 111	15,7
<i>Elva linn</i>	<i>9,9</i>	<i>5 807</i>	<i>585,0</i>
<i>Rannu</i>	<i>158,0</i>	<i>1 647</i>	<i>10,4</i>
<i>Rõngu</i>	<i>164,2</i>	<i>2 746</i>	<i>16,7</i>
<i>Tartu linn</i>	<i>38,8</i>	<i>97 843</i>	<i>2521,8</i>
Tartumaa kokku	3 089,4	149 154	48,3

Allikas: Maa-amet, 2011, Rahvastikuregister, 2014

¹Litius 2015. a alguses. Kuivõrd eelneval strateegiaperioodil Piirissaare TASI liige ei olnud, ei ole järgnevas analüüsis seda tegevuspiirkonna koondnäitajate hulka arvatud. Samuti avaldaks Piirissaare näitajate arvestamine TASI koondnäitajate hulgas marginaalset mõju. Küll aga on igas andmetabelis Piirissaare andmed välja toodud.

²Sh Piirissaare

Viimase 10 aasta jooksul on Tartumaa elanike arv tervikuna kasvanud, sama kehtib ka Tartumaa Arendusseltsi tegevuspiirkonna kohta (vt tabel 2). Maakonna elanike arv on tõusnud 0,3% (407 inimese) võrra, TASI piirkonna oma aga oluliselt enam – 10,7% (3947 inimese) võrra. Nii maakonna kui ka tegevuspiirkonna näitajad erinevad Eesti keskmisest, kus rahvaarv 1,1% võrra kahanes.

Tegevuspiirkonnasiseselt on pilt aga erinev, 10 omavalitsuses on rahvaarv vähenenud, 7 tõusnud (Piiressaaret arvestamata). Elanike arvu kasv on toimunud nendes omavalitsustes, mis asuvad Tartu linna läheduses (va Tähtvere vald). Võib eeldada, et olulises osas on kasv toimunud Tartu linna arvelt, millele viitab ka sealsete elanike arvu mõningane vähenemine. Enim on elanikke juurde võitnud Luunja vald (50,4%), millele järgnevad Ülenurme ning Tartu vallad. Kõige rohkem elanikke on kaotanud Peipsiääre vald (-23,1%), millele järgnevad Meeksi vald (-21,6%) ning Kallaste linn (-20,5%).

Tabel 2. Tartumaa ja TASI piirkonna rahvaarvu muutus 10 a jooksul

Omavalitsus	2005	2008	2011	2014	Muutus 2005- 2014	Muutus (%)
Alatskivi	1 505	1 445	1 404	1 351	-154	-10,2
Haaslava	1 762	1 777	1 864	1 924	162	9,2
Kallaste linn	1 197	1 070	1 010	952	-245	-20,5
Kambja	2 451	2 455	2 533	2 615	164	6,7
Konguta	1 427	1 418	1 418	1 451	24	1,7
Laeva	895	879	861	817	-78	-8,7
Luunja	2 593	2 887	3 479	3 899	1 306	50,4
Meeksi	793	727	671	622	-171	-21,6
Mäksa	1 731	1 749	1 687	1 674	-57	-3,3
Nõo	3 785	3 900	3 942	3 962	177	4,7
Peipsiääre	949	864	793	730	-219	-23,1
Puhja	2 474	2 426	2 401	2 322	-152	-6,1
Tartu	5 072	5 318	6 161	6 549	1 477	29,1
Tähtvere	2 606	2 654	2 632	2 594	-12	-0,5
Vara	2 066	2 068	2 003	1 937	-129	-6,2
Võnnu	1 213	1 138	1 100	1 102	-111	-9,2
Ülenurme	4 541	5 312	5 948	6 506	1 965	43,3
TASI piirkond kokku	37 060	38 087	39 907	41 007	3 947	10,7
Elva linn	6 261	6 257	6 090	5 807	-454	-7,3
<i>Piiressaare</i>	<i>101</i>	<i>96</i>	<i>101</i>	<i>104</i>	<i>3</i>	<i>3,0</i>
Rannu	1 832	1 740	1 770	1 647	-185	-10,1
Rõngu	3 074	2 923	2 836	2 746	-328	-10,7
Tartu linn	100 419	98 690	98 548	97 843	-2 576	-2,6
Tartumaa kokku	148 747	147 793	149 252	149 154	407	0,3
Eesti kokku	1 370 224	1 363 210	1 365 463	1 354 670	-15 554	-1,1

Allikas: Rahvastikuregister, 2014

Statistikaameti rahvastikuprognosi³ kohaselt elab 2040. aastal Eestis 1 195 000 inimest, mis on praegusest ligi kümnendiku võrra väiksem. Samuti prognoositakse, et elanikkond on keskmisest tunduvalt vanem, sündide arv väheneb ja ülalpeetavate hulk tööealiste suhtes kasvab. Prognoosikohaselt väheneb rahvaarv kõikjal maakondades, va Harju- ja Tartumaa. Viimastes prognoositakse 3,4-3,7-protsendilist kasvu. Üldjuhul võib seega eeldada viimasele

³ Statistikaamet, <http://www.stat.ee/76578>

10 aastale sarnase rahvaarvu dünaamika jätkumist TASI piirkonnas. Võib aga arvata, et kiirelt elanike arvu kasvatanud omavalitsuste puhul rahvaarvu tõus stabiliseerub.

Võrreldes omavahel Rahvastikuregistri ja Statistikaameti andmeid (2011. a toimus üleriigiline rahva- ja eluruumide loendus), on näha, et rahvaloenduse andmetel on piirkonnas 6,5% rohkem elanike kui Rahvastikuregistri andmetel. Samas esinevad ka siin piirkonnasisesed erinevused. 9 omavalitsuses elab rahvaloenduse andmetel rohkem inimesi (vt tabel 3). Eriti tähelepanuväärsed on vahed Ülenurme (+19,9%), Luunja (+11,8%) ja Tartu (+10,3%) valdade puhul. See tähendab mh, et nende 9 omavalitsuse tulubaas on potentsiaalsest mõnevõrra väiksem.

Teiselt poolt torkavad enim silma Meeksi vald ja Kallaste linn, milles elab Statistikaameti andmetel vähem inimesi, kui on sinna sisse kirjutatud. See tähendab, et reaalsuses on nende omavalitsuste elanikkond väiksem, omades seeläbi teatavat mõju nt avalikele teenuste või ettevõtlusele (kohapeal on vähem nii teenuste tarbijaid kui katöökäsi).

Tabel 3. Rahvastikuregistri ja Statistikaameti rahvaarvude erinevus⁴

Omavalitsus	Rahvastikuregister 2013	Statistikaamet 2013	Erinevus (Stat-RR)	Erinevus (%)
Alatskivi	1 381	1 291	-90	-7,0
Haaslava	1 922	2 021	99	4,9
Kallaste linn	963	848	-115	-13,6
Kambja	2 614	2 663	49	1,8
Konguta	1 440	1 350	-90	-6,7
Laeva	813	790	-23	-2,9
Luunja	3 821	4 333	512	11,8
Meeksi	632	543	-89	-16,4
Mäksa	1 664	1 672	8	0,5
Nõo	3 955	4 022	67	1,7
Peipsiääre	744	708	-36	-5,1
Puhja	2 384	2 252	-132	-5,9
Tartu	6 400	7 137	737	10,3
Tähtvere	2 584	2 969	385	13,0
Vara	1 937	1 879	-58	-3,1
Võnnu	1 092	1 156	64	5,5
Ülenurme	6 264	7 822	1 558	19,9
TASI piirkond kokku	40 610	43 456	2 846	6,5
Elva linn	5 890	5 681	-209	-3,7
<i>Piirissaare</i>	99	57	-42	-73,7
Rannu	1 662	1 530	-132	-8,6
Rõngu	2 753	2 858	105	3,7
Tartu linn	98 481	99 518	1 037	1,0
Tartumaa kokku	149 495	153 100	3 605	2,4
Eesti kokku	1 358 336	1 320 174	-38 162	-2,9

Allikas: Rahvastikuregister, Statistikaamet, 2013

Vaadeldes erinevate vanusegruppide dünaamikat, saab välja tuua, et vanusegrupi 0-6 arvukus on TASI piirkonnas perioodil 2005-2014 kasvanud ligi 1000 lapse (39,1%) võrra. Suurim tõus on olnud nendes omavalitsustes, kus ka rahvaarv on enam kasvanud (Ülenurme, Luunja, Tartu). Võrreldes tegevuspiirkonda tervikuna maakonna ja Eesti keskmiste näitajatega, võib

⁴Ülejäänud dokumendis, kui ei ole märgitud teisiti, on rahvastikuga seotud näitajate puhul kasutatud Rahvastikuregistri andmeid.

öelda, et TASI omad ületavad mõlemaid märkimisväärselt (Tartumaal kasvas kõnealuse vanusegrupi arvukus 24,9%, Eestis 18,7% võrra).

Demograafiline töötururinde indeks näitab 5-14-aastaste vanuserühma suhet 55-64-aastaste vanuserühma, kirjeldades seega tööturule saabujate osatähtsust võrreldes tööturult lahkujatega. Tabelist4 selgub, et 2003. aastal siirdus Eestis tervikuna tööturule enam inimesi, kui sealt lahkus. 10 aasta jooksul on läbiv langustendents nii Eestis (0,33 võrra) kui ka Tartumaal (0,18 võrra) olnud märgatav. Ka TASI piirkonnas on demograafilise töötururindeindeksi väärtus eranditult perioodil 2003-2012 kahanenud. 9 omavalitsuse puhul ületas indeksi väärtus 2012. a Eesti keskmist, 8 puhul jäi sellele alla.

2011. a rahvaloenduse andmed on üldist pilti rahvastiku jätkusuutlikkuse seisukohast positiivsemaks muutnud – 2013. a indeksi väärtused on paljude omavalitsuste puhul paranenud. 2013. a andmete põhjal võib rahvastiku osas jätkusuutlikuks lugeda Haaslava, Luunja, Nõo, Tartu, Vara ja Ülenurme valdasid, mille indeksi väärtus on suurem kui üks. Ülejäänud omavalitsuste puhul on väljavaated negatiivsemad. Eriti problemaatilised on Kallaste linn, Meeksi ja Peipsiääre vallad, kus indeksi väärtus jääb ka Eesti keskmisest märgatavalt allapoole.

Tabel 4. Töötururinde indeks (Statistikaamet, 2013)⁵

	2003	2006	2009	2012	2013	Muutus 2003-2012
Alatskivi	1,05	0,94	0,86	0,85	0,78	-0,20
Elva linn	1,17	1,06	0,95	0,90	0,86	-0,27
Haaslava	1,34	1,02	0,80	0,72	1,02	-0,62
Kallaste linn	1,22	0,90	0,63	0,46	0,35	-0,77
Kambja	1,29	1,06	1,00	0,98	0,93	-0,31
Konguta	1,19	1,02	0,89	0,71	0,77	-0,48
Laeva	1,02	0,99	1,12	0,82	0,93	-0,20
Luunja	1,34	1,06	1,08	1,20	1,64	-0,14
Meeksi	0,84	0,69	0,58	0,46	0,40	-0,38
Mäksa	1,32	1,19	1,06	0,90	0,76	-0,42
Nõo	1,24	1,15	1,14	1,08	1,11	-0,16
Peipsiääre	0,55	0,55	0,41	0,36	0,39	-0,19
<i>Piirissaare</i>	<i>0,07</i>	<i>0,11</i>	<i>0,17</i>	<i>0,15</i>	<i>0,00</i>	<i>0,08</i>
Puhja	1,21	1,03	0,87	0,69	0,79	-0,52
Rannu	1,17	1,04	0,91	0,84	0,82	-0,33
Rõngu	1,08	0,90	0,85	0,78	0,83	-0,30
Tartu	1,10	1,04	1,09	1,08	1,57	-0,02
Tartu linn	1,17	1,04	1,02	1,04	0,93	-0,13
Tähtvere	1,43	1,14	0,89	0,74	0,92	-0,69
Vara	1,25	1,05	1,15	1,07	1,13	-0,18
Võnnu	1,24	1,09	0,88	0,73	0,93	-0,51
Ülenurme	1,45	1,34	1,39	1,25	1,67	-0,20
Tartumaa kokku	1,18	1,04	1,01	1,00	0,98	-0,18
Eesti kokku	1,09	0,91	0,81	0,76	0,76	-0,33

Allikas: Statistikaamet

⁵Tabelis on võrdlusena kasutatud aastaid 2003, 2006, 2009 ja 2012, kuna 2013. aasta näitajad on koostatud erinevaid alusandmestikke kasutades (vastavalt aastate 2000 ja 2011 loendused), mistõttu poleks andmed otseselt võrreldavad. Indeks 2013. a kohta on välja toodud eraldi.

Peamised rahvastiku analüüsist tulenevadjärelused ja väljakutsed on järgmised:

1. TASI tegevuspiirkonna elanikkond on viimase kümne aasta jooksul kasvanud keskmiselt ligi 11% võrra. Samal ajal on maakonna elanike arv kasvanud vaid 0,3% ning Eesti riigi oma u 1% võrra kahanenud. Rahvaarvu suurenemine tähendab ühest küljest paremaid eeldusi omavalitsuste tulubaasi kasvuks, teisest aga suurenevat nõudlust kohalike avalike teenuste järele. Samas on oluline märkida, et hoolimata rahvaarvu kasvust keskmiselt on piirkonnasisesed erinevused suured – elanike arv on tõusnud vaid 7 omavalitsuses (Tartu linnale lähemal asuvad), 10 on see aga kahanenud. See tähendab, et piirkonna omavalitsuste perspektiivid ning vajadused on erinevad.
2. TASI tegevuspiirkonnas esineb sissekirjutuse ja tegeliku elukoha (rahvaloenduse andmed) vahel erinevusi. 9 omavalitsuses elab “tegelikult” rohkem inimesi, kui sinna on sisse kirjutatud. Eriti märkimisväärsed on erinevused Ülenurme, Luunja ja Tartu valdade puhul. See tähendab ühest küljest potentsiaalselt rohkem kohalike teenuste tarbijaid, teisalt tarbitakse teatud teenuseid “tasuta” (maksud laekuvad mujale). Samas on piirkonnas 8 omavalitsust, kus elab sissekirjutusest vähem inimesi.
3. Kohaliku tööjõu pakkumise perspektiiv on omavalitsuseti erinev. 9 omavalitsuse puhul ületas demograafiline tööturusurveindeks 2012. a Eesti keskmist, 8 puhul jäi sellele alla. Rahvaloenduse andmete põhjal korrigeeritud 2013. a indeksi väärtuse kohaselt võib jätkusuutlikeks lugeda Haaslava, Luunja, Nõo, Tartu, Vara ja Ülenurme valdasid (indeksi väärtus on ühest suurem). Ülejäänud omavalitsuste puhul lahkub lähiajal tööturult enam inimesi, kui sinna lisandub.

Eelnevast järeldub, et osades TASI omavalitsustes (eelkõige Ülenurme, Luunja ja Tartu valdades) on arenguks piisavalt inimpotentsiaali, suuremas osas aga elanikkond kahaneb. Seega piirkonnas osaliselt püsib (või suureneb) nõudlus (avalikele) teenustele ning taristule, teatud piirkondades aga järk-järgult väheneb.

2. Majandus

2.1. Ettevõtlusaktiivsus

Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv on perioodil 2004-2011 kasvanud nii Eestis keskmiselt, Tartumaal kui ka TASi tegevuspiirkonnas (vt tabel 5). Enamjaolt kasvas see ka majanduskriisi ajal, seda siiski tagasihoidlikult. Suurima majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvuga on Ülenurme (398), Tartu (285), Luunja (142), Tähtvere (111) ja Nõo (94) vallad. Samas leidub tegevuspiirkonnas ka omavalitsusi, kus ettevõtete arv on väga väike, nagu näiteks Kallaste linn (12), Meeksi (5) ja Peipsiääre (3) vallad. TASi piirkonna majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu kasv on olnud kiirem (baasaastaga 2004 võrreldes on ettevõtete arv suurenenud ligi 2,3 korda) nii maakonna kui ka Eesti keskmisest (vastavalt 1,7 ja 1,6 korda võrreldes baasaastaga). Suurima kasvuga torkab silma Luunja vald, kus vastavate ettevõtte arv on perioodil neljakordistunud.

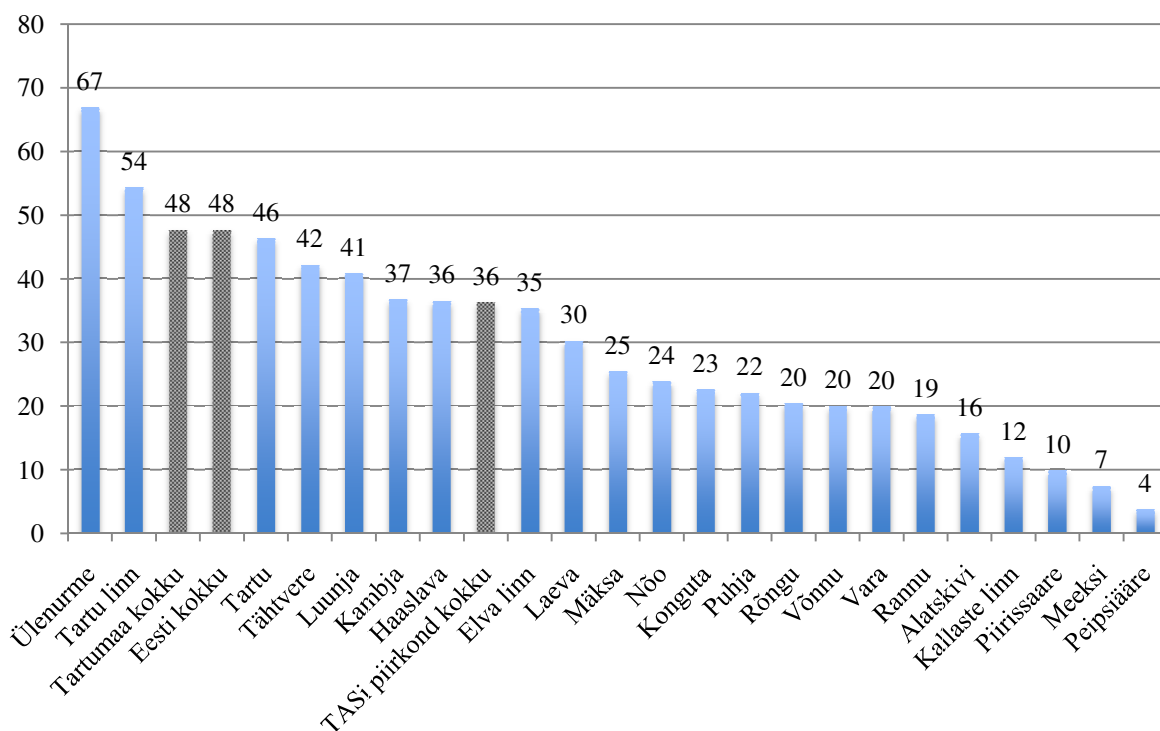
Tabel 5. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Muutus 2004-2011 (kordades)
Alatskivi	9	12	16	15	17	15	22	22	2,4
Haaslava	29	35	42	46	54	55	59	68	2,3
Kallaste linn	10	8	8	11	9	12	11	12	1,2
Kambja	39	48	55	60	63	68	77	93	2,4
Konguta	11	16	21	23	23	26	31	32	2,9
Laeva	11	13	14	21	19	20	24	26	2,4
Luunja	35	43	49	65	85	111	134	142	4,1
Meeksi	1	2	2	5	4	8	6	5	5
Mäksa	23	24	29	41	46	41	40	43	1,9
Nõo	59	67	72	80	88	91	96	94	1,6
Peipsiääre	1	1	3	3	5	5	3	3	3
Puhja	31	27	33	39	42	44	45	53	1,7
Tartu	116	130	173	208	238	247	258	285	2,5
Tähtvere	55	60	78	90	99	103	106	111	2,0
Vara	25	25	26	27	32	30	36	40	1,6
Võnnu	14	15	15	15	17	17	18	22	1,6
Ülenurme	163	192	243	276	316	344	372	398	2,5
TASi piirkond kokku	632	718	879	1025	1157	1237	1338	1449	2,3
Elva linn	120	126	162	180	189	192	207	215	1,8
Piirissaare	0	0	0	0	0	0	1	1	-
Rannu	19	18	19	24	33	34	30	33	1,7
Rõngu	36	35	40	48	50	56	64	58	1,6
Tartu linn	3420	3700	4194	4740	4838	4923	5034	5354	1,6
Tartumaa kokku	4227	4597	5294	6017	6267	6442	6674	7110	1,7
Eesti kokku	41467	44840	50705	56139	58895	59677	61863	65032	1,6

Allikas: Statistikaamet, 2014

Majanduslikult aktiivseid ettevõtteid oli 2011. a 1000 elaniku kohta enim Ülenurme vallas, ületades seejuures nii maakonna kui ka Eesti keskmisi (vt joonis 1). Kõikide teiste TASi

piirkonna omavalitsuste näitajad jäävad nii maakonna kui ka Eesti keskmisest (48 majanduslikult aktiivset ettevõtet 1000 elaniku kohta) allapoole.



Joonis 1. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted 1000 elaniku kohta aastal 2011 (Statistikaamet, 2014, töö koostaja arvutused)

Tabelist 6 ilmneb, et Tartu maakonnas domineerivad väikese ja keskmise suurusega ettevõtted, suurettevõtteid (enam kui 250 töötajat) on kokku 15, millest ükski ei ole registreeritud TASI tegevuspiirkonda. Piirkonnas asub 17 keskmise suurusega (50-249 töötajat) ettevõtet, väikeettevõtteid (10-49 töötajat) on 134 ning mikroettevõtteid 2819 (so 95% kõikidest TASI omavalitsuste ettevõtetest).

Tabel 6. Ettevõtete suurus töötajate arvu alusel aastal 2012⁶

	Kokku	Vähem kui 10	10-49	50-249	250 ja enam
Alatskivi	72	69	3	0	0
Haaslava	144	136	8	0	0
Kallaste linn	45	43	2	0	0
Kambja	218	211	7	0	0
Konguta	101	100	1	0	0
Laeva	61	57	4	0	0
Luunja	284	271	9	4	0
Meeksi	42	41	1	0	0
Mäksa	111	105	6	0	0
Nõo	211	203	7	1	0
Peipsiääre	17	17	0	0	0
Puhja	107	103	3	1	0
Tartu	543	515	28	0	0

⁶Ettevõtete koguarv on suurem, kui on näidatud majanduslikult aktiivsete ettevõtete tabelis. Põhjuseks on asjaolu, et majanduslikult aktiivseteks loetakse neid, kellel toimub reaalne majandustegevus (majandusaasta aruannete alusel). Siin on aluseks statistilisse profiili kuuluvad ettevõtted, mis kajastavad kõiki registreeritud.

Tähtvere	203	189	11	3	0
Vara	127	125	1	1	0
Võnnu	67	65	2	0	0
Ülenurme	617	569	41	7	0
TASi piirkond kokku	2 970	2 819	134	17	0
Elva linn	337	313	18	3	3
<i>Piirissaare</i>	5	5	0	0	0
Rannu	90	81	7	2	0
Rõngu	155	144	10	1	0
Tartu linn	8 056	7 488	492	64	12
Tartumaa kokku	11 613	10 850	661	87	15
Eesti kokku	108 884	101 891	5 705	1 115	173

Allikas: Statistikaamet, 2014

2012. aastal tegutses Tartumaal enim ettevõtteid hulgi- ja jaekaubanduses (2051 ettevõtet), kutse-, teadus- ja tehnikaalal (1501), ehituses (1211) ning töötlevas tööstuses (863) (vt tabel 7). Vaadeldes eraldi TASi alapiirkondi, on näha, et peamiseks tegevusalaks on nende puhul põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük. Muus osas järgib nende ettevõtete tegevusalade jaotus maakonna oma. Samuti on kõikides alapiirkondades esindatud kõik statistilise profiili tegevusalad. Seega võib üldistavalt öelda, et TASi puhul on tegemist küllaltki mitmekesise piirkonnaga.

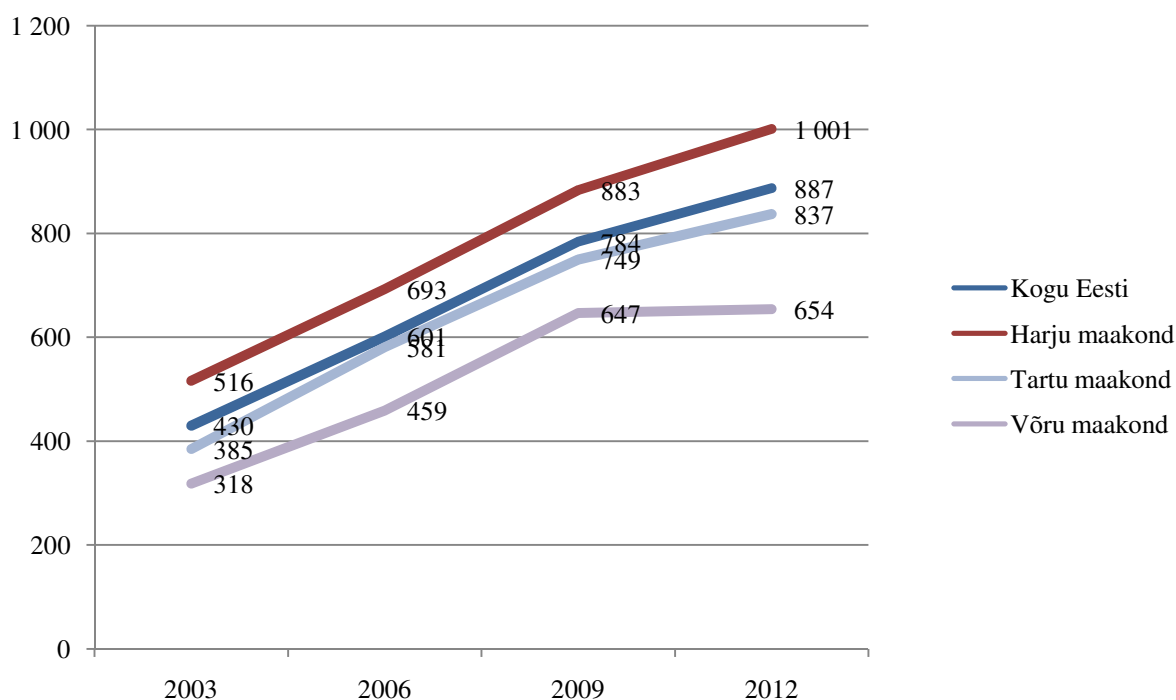
Tabel 7. Statistilise profiili kuuluvad ettevõtted aastal 2012

	Eesti kokku	Tartumaa kokku	Tartu linn	Põhja- ja Kirde-Tartumaa	Kagu-Tartumaa	Lõuna-Tartumaa	Lääne-Tartumaa
Tegevusalad kokku	108884	11613	8056	804	504	979	683
Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	12688	1243	268	251	165	193	214
Mäetööstus	150	19	8	1	2	3	4
Töötlev tööstus	7914	863	544	79	31	81	78
Elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	253	20	14	2	1	1	1
Veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	343	35	27	0	3	2	1
Ehitus	10220	1211	792	67	56	143	79
Hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	20207	2051	1537	112	75	173	76
Veondus ja laondus	7527	834	636	43	28	52	38
Majutus ja toitlustus	2961	282	204	23	11	13	21
Info ja side	4702	527	430	23	14	32	13
Finants- ja kindlustustegevus	2412	295	271	7	4	7	3
Kinnisvaraala tegevus	6275	769	633	28	21	42	23
Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	13864	1501	1201	60	37	99	51
Haldus- ja abitegevused	6197	482	351	33	16	39	25
Haridus	1857	227	175	9	7	23	6

Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	1983	288	226	16	6	14	10
Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	3431	340	279	8	5	23	10
Muud teenindavad tegevused	5900	626	460	42	22	39	30

Allikas: Statistikaamet, 2014

Keskmine brutopalk on Tartu maakonnas aasta-aastalt tõusnud, jäädes siiski pidevalt Eesti keskmisele pisut alla (vt joonis 2). Aastal 2012 oli vahe 50 eurot.



Joonis 2. Keskmine brutokuupalk (Statistikaamet, 2014)

Keskmine brutopalk TASI piirkonna omavalitsustes jääb alla nii Eesti kui ka Tartumaa keskmiseleerineb olulisel määral, moodustades 85% Eesti keskmisest. Kõige kõrgema palgaga torkab silma Ülenurme vald (926 eurot), mis ületab ainsana ka Eesti keskmist, kõige madalamad on keskmised palgas Peipsiääre vallas (574 eurot) ja Kallaste linnas (555 eurot) (vt tabel 8). See tähendab, et ka omavalitsuste tulubaasis esinevad tulumaksu laekumise osas märkimisväärsed erinevused, mis võivad valdadevahelisi erinevusi veelgi süvendada.

Tabel 8. Keskmine brutopalk TASI piirkonna omavalitsustes aastal 2012

Alatskivi vald	735	Nõo vald	824
Haaslava vald	799	Peipsiääre vald	574
Kallaste linn	555	Puhja vald	769
Kambja vald	791	Tartu vald	830
Konguta vald	758	Tähtvere vald	861
Laeva vald	740	Vara vald	769
Luunja vald	823	Võnnu vald	701
Meeksi vald	719	Ülenurme vald	926
Mäksa vald	753	Piirissaare vald	590
TASI piirkonna keskmine	760		

Allikas: Statistikaamet, 2014

2.2. Ettevõtlus omavalitsustes

Järgnev lühiülevaade on koostatud omavalitsuste kodulehtede ja arengukavade põhjal, samuti on kasutatud Statistikaameti andmeid ettevõtete profileerimise osas. Turismisektorit käsitletakse käesolevas dokumendis eraldi peatükis (2.3).

Tartumaa põhjaossa jäävas Peipsi äärses piirkonnas (Tartu, Alatskivi, Kallaste, Peipsiääre, Piirissaare ja Vara) on domineerivaks põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük, järgneb hulgi- ja jaekaubandus.

Alatskivi valla kodulehelt saadava info põhjal võib järeldada, et peamiselt ollakse keskendunud erinevatele Peipsi järvega seonduvatele tegevustele, nt kalapüük ja turism. Suhteliselt palju on majutus- ja toitlustusasutusi (nt OÜ Willipu Turism, Alatskivi loss, Sepikoja külalistemaja jt).

Peipsiääre vallas on suurimad tööandjad seotud kalapüügi ja –töötusega (nt AS Peipsi Kalamees). Üldiselt on ettevõtlusaktiivsus madal, mida peegeldab ka registreeritud ettevõtete koguarv. Arengukavakohaselt mängib üha suuremat rolli turism.

Piirissaare elanike peamiseks sissetulekuallikaks on kalapüük ja sibulakasvatus. Samas ei paku need tegevusvaldkonnad ära elamiseks enam piisavat sissetulekut. Üldine ettevõtlusaktiivsus on madal, mida näitavad ka eelnevalt välja toodud statistilised andmed. Saarel tegutseb vallale kuuluvas hoones kauplus, mõned saareelanikud tegelevad ka turistide majutamise ja neile saare tutvustamisega.

Kallaste linn sarnaneb ettevõtete tegevusaladelt Peipsiäärele – ka seal on peamiseks tööandjateks kalandusega seotud firmad (nt Kallaste Kalur). Linnas tegutseb ka mitu kauplust, samuti on olemas majutus- ja toitlustusasutused, mida võiks arengukavast lähtuvalt siiski rohkem olla.

Tartu vald eristub märkimisväärselt teistest piirkonna omavalitsustest, esindatud on peaaegu kõik tegevusalad. Ettevõtjatest üle poole tegutseb teenindussfääris, levinuimateks tegevusaladeks on mootorsõidukite müük ja hooldus. Olulisemateks ettevõteteks on Tartu Terminaal AS (mootorikütuste hulgimüük), Erimell AS (määrdeained) ja Stahlhut AS (puittooted). Põllumajandussektoris on peamiseks tegevusaladeks liha- ja piimakarjakasvatus, samuti teravili ning aiandus. Esindatud on ka töötlev tööstus, peamiselt toodetakse ehitusmaterjale. Suurem osa tootmisettevõtetest paikneb Tartu linna lähistel Kõrvekülas, Lähdel, Kärknas ja Eralas. Valla territooriumil asub ka tööstusparke (nt Vahi).

Vara vallas on domineerivateks ettevõtlusharudeks puidutööstus ning põllumajandus.

Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük on domineerivaks ka Kagu-Tartumaal (Luunja, Meeksi, Mäksa, Võnnu), samuti on küllaltki palju ettevõtteid, mis tegutsevad hulgi- ja jaekaubanduse valdkonnas. Sarnaselt Põhja- ja Kirde-Tartumaaga on täheldatav suur erinevus piirkonna sees – selgelt eristub Luunja vald.

Luunja valla ettevõtlusele on iseloomulik eelkõige tootmine ja põllumajandus. Kaubandus, teenindus ja puhkemajandus on vähem arenenud. Suuremad ettevõtted jagunevad valla territooriumil ebahühtlaselt, kõige rohkem on neid Lohkvas ja Kavastus. Suurimateks ettevõteteks on Grüne Fee (kurkide ja maitserohelise kasvatamine katmikalal), Fortum Tartu

(soojusenergia), Tatoli (põllumajandusmasinad), Plantex (Juhani Puukool; istikud), Palmako (puitehitised). Enim töökohti paikneb seega puidutööstuses, põllumajandussaaduste kasvatamises ja sooja ning energia tootmises.

Meeksi vallas on domineerivaks haruks põllu- ja metsamajandus ning kalapüük (nt OÜ Latikas, OÜ Clahel). Valla territooriumile jääb ka Järveljal asub Eesti Maaülikooli Õppe- ja Katsemetskond. Viimastel aastatel on olulisimaks kujunenud tudengite suvepraktika, samuti istikute müük.

Mäksa vallas on ettevõtlus orienteeritud põllumajandussaaduste ja ehitusmaterjalide tootmisele, samuti puidutööstusele. Suurem osa kohalikust ettevõtlusest põhineb lihtsatel ning töäjõumahukatel toodetel, mida iseloomustab vähene uuenduslikkus. Arvestades valla loodusressursse, on turismil ja puhkemajandusel liialt väike osakaal.

Võnnu valla territooriumil asuvad ettevõtted tegelevad peamiselt puidutöötlemise, põllumajandusliku tootmise ja teenindusega. Suurem osa ettevõtetest paikneb Tartu-Räpina mnt läheduses ja Võnnu aleviku ümbruses. Statsionaarne kaubandus paikneb üksnes Võnnu alevikus, kaugemaid piirkondi teenindab autokauplus.

Ka Tartumaa lõunaossa jäävates omavalitsuses (Haaslava, Kambja, Ülenurme) on erinevused suured, silma torkab aga ettevõtete rohkus võrreldes teistega. Enim on ettevõtteid põllumajanduses, teisel kohal on hulgi- ja jaekaubandus. Samas on kõrgel kohal ehitus, mille ettevõtete rohkusega torkab eriti silma Ülenurme vald.

Haaslava vallas on oluliseks valdkonnaks turism. Ettevõtlusvaldkonna arendamisel nähakse suurimat potentsiaali spordikeskuse rajamisel Vooremäele. Viimastel aastatel on sinna ka erinevaid investeeringuid tehtud. Linna läheduse tõttu ei ole vallas arenenud toitlustust ja majutust, kuna enamasti viibivad külastajad vallas lühiajaliselt.

Kambja valla ettevõtluses on domineerivaks autoremont, transporditeenused, ehitus, puidutöötlemine, metsa varumine ja põllumajandus. Valla ettevõtluse arengut toetavaks teguriks on soodne geograafiline asend Tartu linna läheduses, mistõttu on elanikel võimalik seal tööl käia. Suurimateks ettevõteteks on AS Reola Gaas, OÜ Trives ja OÜ Sakkose (puidutöötlemine), Estonian Malt OÜ (leivalinnase tootmine) ja OÜ Land-Trans (transporditeenused). Vallas on neli kauplust ja toitlustusettevõtet.

Ülenurme vallas on keskkond ettevõtluse arendamiseks soodne, olemas on vajalik taristu – valda läbivad raud- ning maanteed. Tulenevalt linnalähedasest asukohast on põllumajandus hoolimata viljakatest muldadest muu majandustegevuse (hulgi- ja jaekaubandus, ehitus, töötlev tööstus) kõrval tagasihoidlik. Valla territooriumile jäävad arenevad tehnopargid.

Lääne-Tartumaa (Konguta, Laeva, Nõo, Puhja, Tähtvere) piirkond on teistest pisut erinev – ettevõtte arvu poolest on domineerivaks küll põllumajandus, kuid teisel kohal asub ehitus ning kolmandal töötlev tööstus. teiste piirkondadega võrreldes on mõnevõrra rohkem ettevõtteid majutuse ja toitlustuse valdkonnas. Nagu ka teistegi alapiirkondade puhul, on ka selles omavalitsusi (Nõo ja Tähtvere), mis ülejäänutest kõrgemate näitajate poolest eristuvad.

Konguta vallas tegeletakse peamiselt põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemise, piimakarja kasvatuse, metsamajanduse ning puidutöötlemisega. Suurimateks tööandjateks

peale vallavalitsuse on AS Lihameister, OÜ Armin Puit, OÜ Annikoru Agro, OÜ Viljameister ja OÜ ProMetall.

Laeva valla peamisteks tegevusaladeks on põllumajandus (sea- ja veisekasvatus, teravili) ja metsandus. Lisaks on esindatud autoremont, transport, ehitus ja piimatoodete valmistamine. Suurimaks ettevõtteks (ei ole valda registreeritud) on Valio Eesti AS.

Nõo valla ettevõtlusele on suurest haritava maa osakaalust tulenevalt iseloomulik eelkõige põllumajandus ning seejärel teenindus ja kaubandus. Vähesemal määral on arenenud tootmine ja ehitustegevus. Esindatud on ka meditsiini, vaba aja, arhitektuuri, disaini, loometegevuse, koolituse valdkonnas tegutsevad ettevõtted. Oluline osa valla elanikest käib tööle teistesse omavalitsustesse, eelkõige Tartusse. Põllumajandusettevõtetest on suurimad Soone Farm OÜ, Termeco OÜ, Tamsa-Agro OÜ ja Heveko Com OÜ. Tööstuses on suurimad tööandjad AS Nõo Lihatööstus, eriotstarbelist mööbli tootev AS Retent, eritellimisel mööblit ja uksi valmistav Wako Värkstuba, kompvekke tootev AS Cautes ja Lukel asuv Luke Juustuvabrik OÜ.

Puhja valla ettevõtetest suurimaks ja tuntumaks on Sangla Turvas AS, kus leiab tööd u 60-70 inimest. Turbatööstusega tegeleb Ulila alevikus ka Tootsi Turvas AS. Majanduse osalisele monofunktsionaalsusele vaatamata on esindatud ka teised majandusharud nagu maaviljelus, aiandus, seakasvatus, puidutööstus, transport, kaubandus ja teenindusettevõtted (elektritööd, ehitus-remonditööd ja iluteenused).

Enim on **Tähtvere** vallas registreeritud ettevõtteid põllumajanduse valdkonnas, kuid samas on esindatud ka muid alasid, nagu näiteks ehitus, töötlev tööstus, hulgi- ja jaekaubandus. Tuntumateks ettevõteteks on Lasita Maja (puitmajad), Tartu Agro (põllumajandus), A.Le Coq Logistikakeskus, Haage Agro (põllumajandus), Tiksoja Puidugrupp (puidutöötlemine) jt.

2.3. Turism

Lõuna-Eestit tuntakse eelkõige kauni looduse poolest – sellele regioonile on iseloomulikud kuppelmaastikud ja järved. Siin asuvad mitmed looduskaitsealad (nt Emajõe Suursoo jt). Tartumaa on kõige atraktiivsemaks maakonnaks Lõuna-Eestis. Selle üheks põhjuseks on Lõuna-Eesti regionaalne keskus ja ülikoolilinn Tartu, mis meelitab kohale külastajaid nii Eestist kui ka välismaalt. Seepärast iseloomustab Tartumaad Lõuna-Eesti maakondadest ka kõige vähem varieeruvam turistide külastustrend. Siseturistidest külastasid Tartumaad Harjumaa kõrval enam Põlva ja Jõgeva maakonnast pärit inimesed.

Arhitektuurilisest seisukohast vääriks esile tõstmist Lõuna-Eesti kirikud, mõisad (nt Raadi mõis Tartus jt) ning muistsed linnused (Tartu toomkiriku varemed Toomemäel, Rõngu Lossimäe varemed jt). Paljud neist vajaksid vahendeid restaureerimis- ja renoveerimistööde tegemiseks. Oluliseks turismiressursiks võib lugeda ka Lõuna-Eestis leiduvat etnilist ja kultuurilist omapära. Etnilise ja kultuurilise omapära parimateks näideteks on Peipsi vanausulised, kes on läbi aegade suutnud säilitada oma traditsioonid, pühad ja kombad.

Kogu TASI piirkonna turismi arengut mõjutab Lõuna-Eestis paiknev teadus- ja kultuurikeskus – Tartu linn. Tartu on väga muuseumiderohke linn: võimalik on külastada näiteks Eesti Rahva Muuseumi, Eesti Spordimuuseumi, Eesti Postimuuseumi, ainulaadne Mänguasjamuuseum ning paljusid teisi muuseume. Eesti Rahva Muuseum on rahvuslik muuseum, mis erinevalt paljudest teistest rahvuslikest muuseumidest ei asu pealinnas.

regioonis. Tartu linnale ja kogu Lõuna-Eesti regionile annab palju juurde ka Eesti Rahva Muuseumi uue hoone rajamine Raadile. Tartu linn pakub väga suurt vaba aja veetmise valikut: endale sobiva leiavad nii loodussõbrad, ajaloo- ja kultuurihuvilised kui ka aktiivse puhkuse veetjad.

Tartumaa turistide majutusteenus on üles ehitatud piirkonnale omastele traditsioonilistele majutusmeetoditele: ülekaalus on puhkemajad (sh kämping-tüüpi), kodumajutuse pakkujad ning külalistemajad; väiksem osakaal on hotellidel, motellidel ja hostelitel.

Muude tugiteenuste osas võib Tartumaad pidada rahuldavaks, kuna seal leidub piisaval hulgal tanklaid ja autoteenindusjaamu (asustustihedust arvestades on võrk suhteliselt optimaalne) ning sularahaautomaate. Ostuturismi seisukohast olulisemad Lõuna-Eesti regiooni kaubanduskeskused asuvad peamiselt Tartu linnas. Toidu- ja esmatarbekaupade hankimiseks leidub piisavalt võimalusi (nii sise- kui välituristile) kõigis maakondades.

Lõuna-Eesti, sh Tartumaa turismiarengut reguleerib üks katusorganisatsioon. Maakondlikud arenduskeskused on katusorganisatsiooni partnerid ning turismiarendustegevuste elluviijad kohalikul tasandil. Turismiarenduse katusorganisatsioon on kuue maakonna ja riigi ühisorganisatsioon, mille rajamise vajadus ja sisend pärinevad kohalike turismiarendajate tasandilt. Antud organisatsiooniülesandeks on koondada pädevaid turismiarendajaid ning kasutada efektiivselt kogu regiooni turismiarenduseks ettenähtud ressursse.

Enim annab maakonnas tooni Tartu, mida näitab ka turismistatistika–Tartumajutusid aastal 2013ligikaudu 86% Tartumaal majutatud turistidest (vt tabel 9).

Enim majutuvad Tartumaal Soome turistid, kellele järgnevad siseturistid ning reisijad Rootsist, Saksamaalt ja Venemaalt, seejuures on viimase kümne aasta jooksul Venemaalt saabunud küllastajate arv mitmekümnekordistunud. 2013. aastal oli maakonnas kokku 218 179 majutust (ilma Tartuta 31 430), millest 102 517 majutust tehti seoses puhkusega, 76 981 seoses tööga, sh 8126 seoses osavõtuga koolitusest või konverentsist. 38 681 olid muud majutused. Võrreldes 2004. aastaga on majutuste arv maakonnas kasvanud 89% võrra (ilma Tartuta aga ligikaudu 6 korda võrreldes baasaastaga). Seega on viimase kümne aastaga maakonda küllastavate turistide arv kasvanud kiiremini, kui Tartut küllastavate oma, jäädes viimasele siiski märkimisväärselt alla. Seejuures on oluliselt kasvanud siseturistide ja Venemaalt pärit reisijate arv.

Tabel 9. Majutatud turistid 2004-2013

	2004	2007	2010	2013	Muutus 2004-2013 (%)
Eesti kokku	1 922 126	2 343 044	2 401 763	2 980 865	55
Harju maakond, sh Tallinn	1 124 314	1 240 812	1 358 068	1 698 306	51
Ida-Virumaa	70 754	114 533	125 451	166 760	136
Lääne-Virumaa	46 254	66 885	84 215	113 119	145
Pärnumaa, sh Pärnu	240 110	268 237	257 719	295 190	23
Võrumaa	25 935	48 459	34 398	46 485	79
Tartumaa, sh Tartu linn	115 302	152 097	161 138	218 179	89
Siseturistid	52 431	88 246	90 940	107 138	104
Soome	31 198	27 666	29 324	34 331	10

Saksamaa	7 869	9 159	8 155	9 397	19
Venemaa	1 461	2 462	5 643	17 842	1 121
Rootsi	4 200	3 866	3 221	3 388	-19
Tartu linn	110 584	132 521	139 714	186 749	69
Tartumaa, va Tartu linn	4 718	19 576	21 424	31 430	566

Allikas: Statistikaamet, 2014

Turismiportaali www.visitestonia.com andmetel on Tartumaal 2014. aasta alguse seisuga kokku 88 majutus- ja 59 toitlustusteenust pakuvad asutust (mh turistidele suunatud asutused), millest vastavalt 41 ja 53 asuvad Tartus. Võib eeldada, et mitte kõik teenusepakujad ei ole portaalis kajastatud, kuid üldülevaate saab olemasolevate andmete põhjal kokku (vt tabel 10).

Tabel 10. TASI piirkonna majutus- ja toitlustuskohad⁷

Omavalitsus	Majutasasutused	Toitlustusasutused
Alatskivi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Külalistemaja Nina Kordon 2. OÜ Willipu Turism 3. Peipsile OÜ 4. Sepikoja külalistemaja 5. Alatskivi lossi sviidid 6. Pusi puhkemaja 7. Vaino turismitalu 8. Nina majad 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alatskivi lossi restoran 2. Kivi kõrts 3. Sepikoja Külalistemaja
Haaslava	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tigete puhkekeskus 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tigete puhkekeskus
Kallaste linn	<ol style="list-style-type: none"> 1. Puhkemaja Kaunis Peipsi 2. Anna kodumajutus ja kohvik 3. Võidu tn külaliskorter 4. OÜ Peipsi Lake House 5. Hostel Laguun 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kohvik Kajakas
Kambja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kambja hotell 2. Külalistemaja Tõllaratas 3. Hallivariku puhkemajad 4. Tatra puhkemaja 5. Kaasiku puhkemaja 6. Tiido turismitalu 7. Truu puhkeküla 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Haava kõrts 2. Pangodi kalarestoran 3. Tatra forellipiük 4. Royal Kebab Kambjas
Konguta	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vellavere puhkemaja 	-
Laeva	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mukdeni majutus 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaitsmarger OÜ 2. IMERA Kaubandus OÜ
Luunja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sõrmuse turismitalu 2. Hucki Jõesaun 3. Puhkekeskus Kuu talu 4. Varastatud Parve hotell 5. Loodus BioSpa 	-
Meeksi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beneport Peipsi puhkemaja 2. Jaaniussi puhkemaja Lämmijärve ääres 3. Haava puhkemaja 	-
Mäksa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Indo puhkemaja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kohvik Käbitare
Nõo	<ol style="list-style-type: none"> 1. Varimõisa puhkemajad 2. Vapramäe puhkemaja 3. Keresoja puhkemaja 4. Üleoja puhkemaja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sildo-Luke OÜ 2. Nõo baar 3. Vapramäe Allika OÜ

⁷Turismiportaali andmetel Piirissaarel majutus- ja toitlustuskohti ei ole. On tõenäoline, et kodumajutust mõned kohalikud siiski pakuvad.

Peipsiääre	1. Kolkja puhkeküla	1. Kolkja Kala- ja Sibularestoran
Puhja	1. Lasita puhkemaja	2. Piilu Baar
Tartu	1. Raadimõisa hotell 2. Soo puhkemajad	1. Lähte kohvik 2. Vedu kohvik 3. Kohvik Postimaja
Tähtvere	1. Ilmatsalu motell 2. Kure turismitalu 3. Manderley külalistemaja	-
Vara	1. Kivi puhkemajad	-
Võnnu	-	-
Ülenurme	1. Kanni puhkemaja 2. Askari puhkemaja 3. Pärna talu 4. Hotell Rehe 5. SeitseMaja	-

Allikas: www.visitestonia.com, KOVide kodulehed, 03.2014

Portaali andmetel on Tartumaal kokku 75 aktiivse puhkuse pakkujat, neist TASI piirkonnas asub 42⁸. Olulisemaid turismiobjekte on maakonnas ligikaudu 170. TASI piirkonna tähtsamad objektid on ära toodud tabelis 11.

Tabel 11. TASI piirkonna turismiobjektid

Omavalitsus	Turismiobjektid
Alatskivi	1. Alatskivi kirik 2. Eduard Tubina muuseum 3. Liivi muuseum 4. Alatskivi park 5. Alatskivi loss 6. Alatskivi linnamägi
Haaslava	1. Eesti Lennundusmuuseum 2. Vooremäe Tervisespordikeskus
Kambja	1. Kambja kirik 2. Kodijärve mõis ja park 3. Vana-Kuuste mõis ja park 4. Suure-Kambja park 5. Lättemäe seikluspark 6. Pikksaare ja Palumägede telkimisala Pangodi järve ääres
Laeva	1. Alam-Pedja looduskaitseala
Luunja	1. Luunja mõisapark 2. Emajõe Suursoo looduskaitseala
Meeksi	1. Järvselja taimeaed
Mäksa	1. Mäksa mõisapark
Nõo	1. Luke mõis ja park 2. Nõo Püha Kolmainu kirik 3. Jaagupi tarandkalme 4. Luke mõisa kärnerimaja 5. Nõo Püha Laurentsiuse kirik
Peipsiääre	1. Suur-Kolkja vanausuliste palvemaja 2. Peipsimaa külastuskeskus 3. Kasepää vanausuliste palvemaja 4. Kolkja vanausuliste muuseum 5. Varnja vanausuliste palvemaja 6. Väike-Kolkja vanausuliste palvemaja
Piirissaare	1. EVKL Piirissaare vanausuliste palvela

⁸Va Piirissaare

Puhja	2. Kavilda ürgorg 3. Puhja kirik
Tartu	1. Saadjärve linnamägi 2. Kärkna kloostri varemed 3. Eesti Rahva Muuseum 4. Jääaja keskus 5. Raadi park 6. Tammistu mõis 7. Raadi mõis
Tähtvere	1. Telksaun 2. Kärevere looduskaitseala
Vara	1. Välgü Püha Aleksander Nevski kirik 2. Sookalduse nartsissid
Võnnu	1. Võnnu kirik
Ülenurme	1. Eesti Põllumajandusmuuseum 2. Uhti Avatud Ateljee 3. Ülenurme park 4. Ülenurme mõis

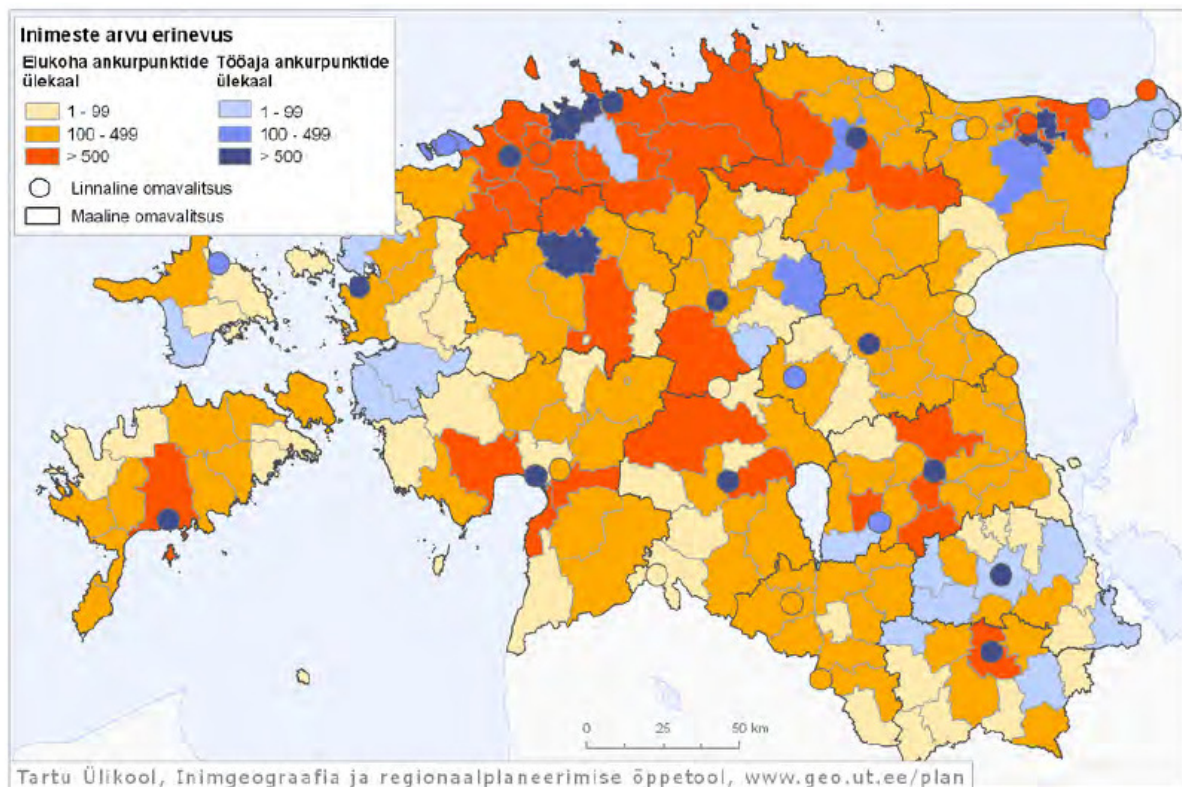
2.4. Tööalane pendelränne

Tööalane pendelränne on tänapäeval elanike seisukohast tavaliseks muutunud, omavalitsusi mõjutab see aga erinevates transpordi ja teedega seonduvates küsimustes, samuti maksulaekumise osas.

Pendelrännet uurides on võimalik mobiilpositsioneerimise abil määrata elukohta ja tööaja ankurpunktide arvud, nagu seda tehti regionaalses pendelrändeuuringus (Ahas *et al*)⁹. Reeglina on tööaja ankurpunktid (punktid, mis hõlmavad kõiki regulaarseid päevaseid tegevusi, sh kooliskäimist) ülekaalus linnades ja elukohta punktid maalistes piirkondades.

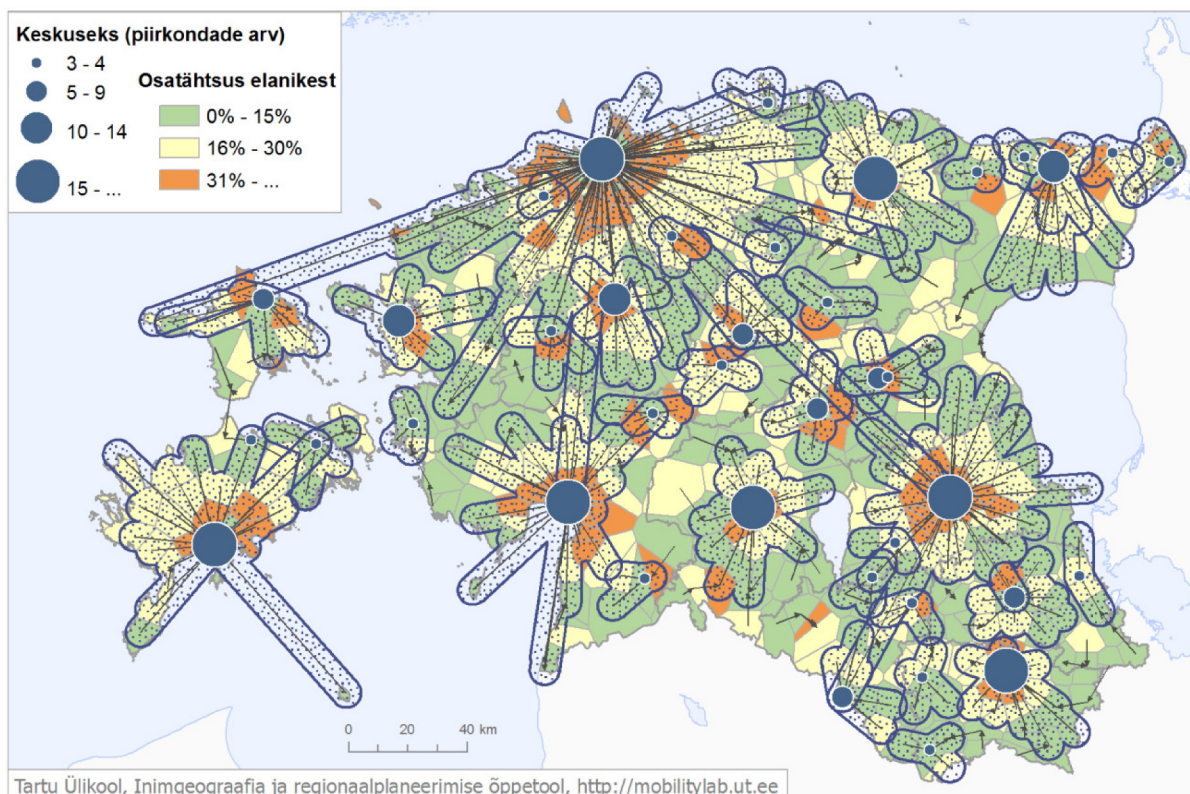
Uuringu tulemused näitavad, et TASI piirkonna vallad on reeglina nende elanikele enam elukui töökohaks, seega töötab arvestatav osa inimestest väljaspool koduomavalitsust (vt joonis 3). Ülenurme ja Tartu vallad on ühed suurima elukohta ankurpunktidega omavalitsusi Eestis.

⁹Ankurpunktide mudeli arvutamise lähtekoht on, et inimese viibimine mingis kohas annab sellele kohale tähenduse tema tegevusruumis. Teisisõnu, mida olulisem on koht, seda rohkem inimene selles kohas aega veedab. Seega igapäeva ankurpunktides (elukoht, töökoht/kool) veedetakse summaarselt kõige rohkem aega. Teine lähtekoht ankurpunktide mudelis on, et inimese viibitav aeg mingis kohas on otseselt seotud tema poolt teoreetiliselt tehtavate kõnetoimingute arvuga selles kohas. Teisisõnu, mida rohkem inimene selles kohas viibib, seda rohkem sooritab ta seal tõenäoliselt kõnetoiminguid. Neid kahte lähtekohta aluseks võttes on mudelis eeldatud, et igapäeva ankurpunktides tehakse kõige rohkem ja juhuslikes kohtades kõige vähem kõnetoiminguid. Ankurpunktide mudel võimaldab määrata igale inimesele iga kuu kohta eraldi regulaarselt külastatavad kohad ning nendest eristada elukohta, tööaja ning vaba aja ankurpunktid (Ahas *et al* 2010).

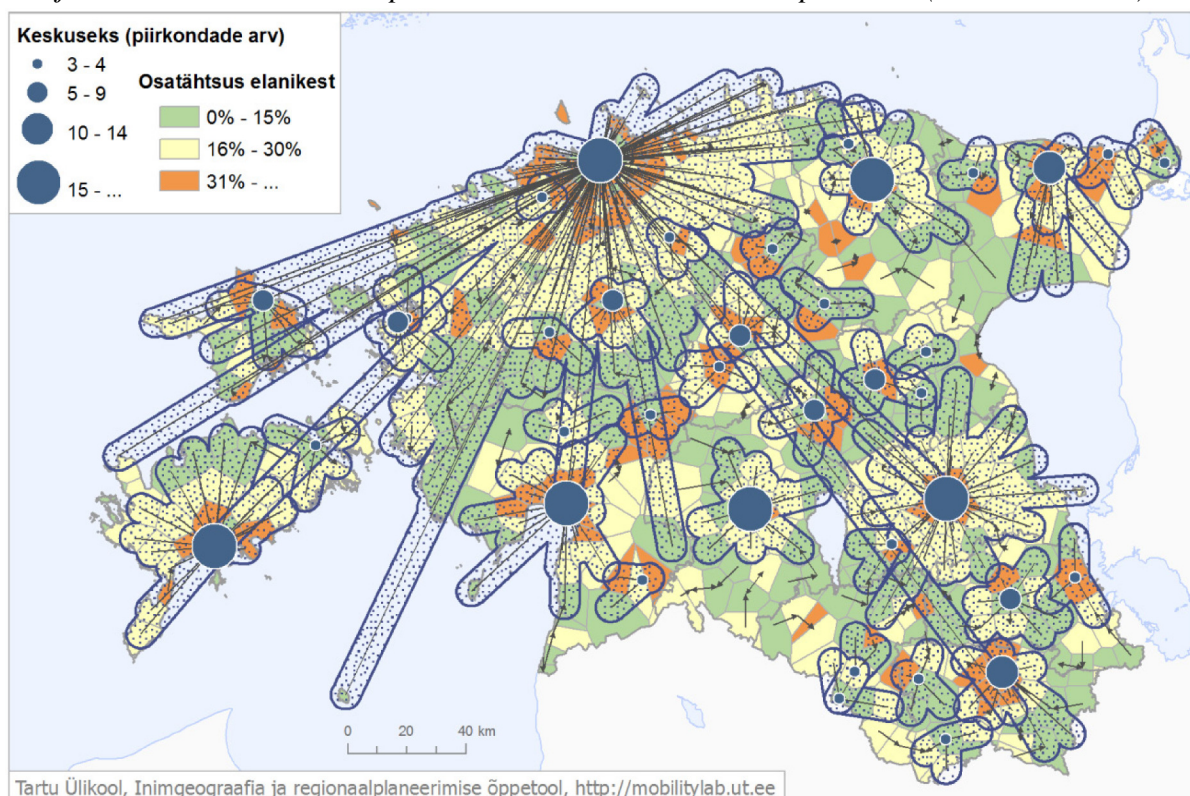


Joonis 3. Inimeste arvu erinevus Eesti omavalitsustes lähtuvalt elukoha ja tööaja ankurpunktide ülekaalust (Ahas et al 2010)

Joonistelt 4 ja 5 on näha, et töö- (märts 2012- mai 2012 ja september 2012 – veebruar 2013) ja suveperioodil (juuni – august 2012) pendelrändajate muster TASI piirkonnas oluliselt ei muutu – suveperioodil suureneb vaid Tartu linna tagamaa ulatus. Piirkonna vaieldamatuks tõmbekeskuseks on Tartu linn.



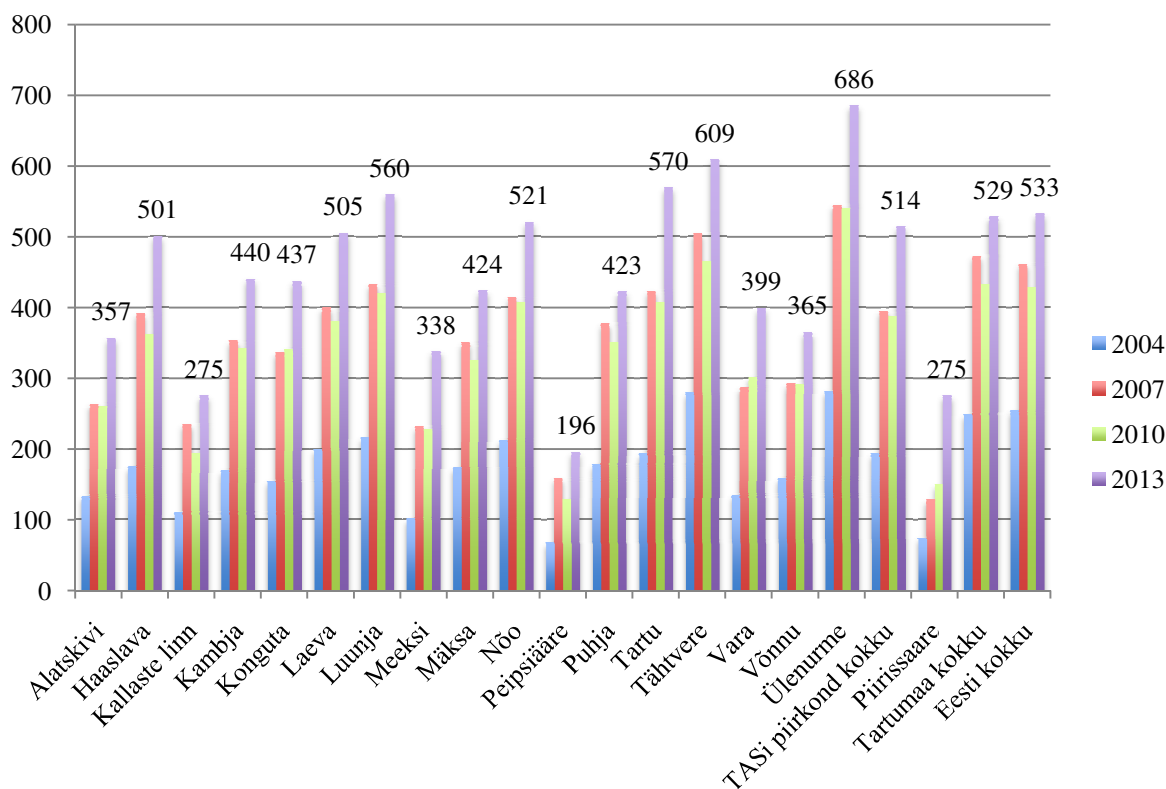
Joonis 4. Peamine sihtkoha piirkond, kuhu on suurim elukoha ja tööaja ankurpunkti vahel liikujate osatähtsus lähtekoha piirkonna elukohtade arvust tööperioodil (Ahas et al 2013)



Joonis 5. Peamine sihtkoha piirkond, kuhu on suurim elukoha ja tööaja ankurpunkti vahel liikujate osatähtsus lähtekoha piirkonna elukohtade arvust suveperioodil (Ahas et al 2013)

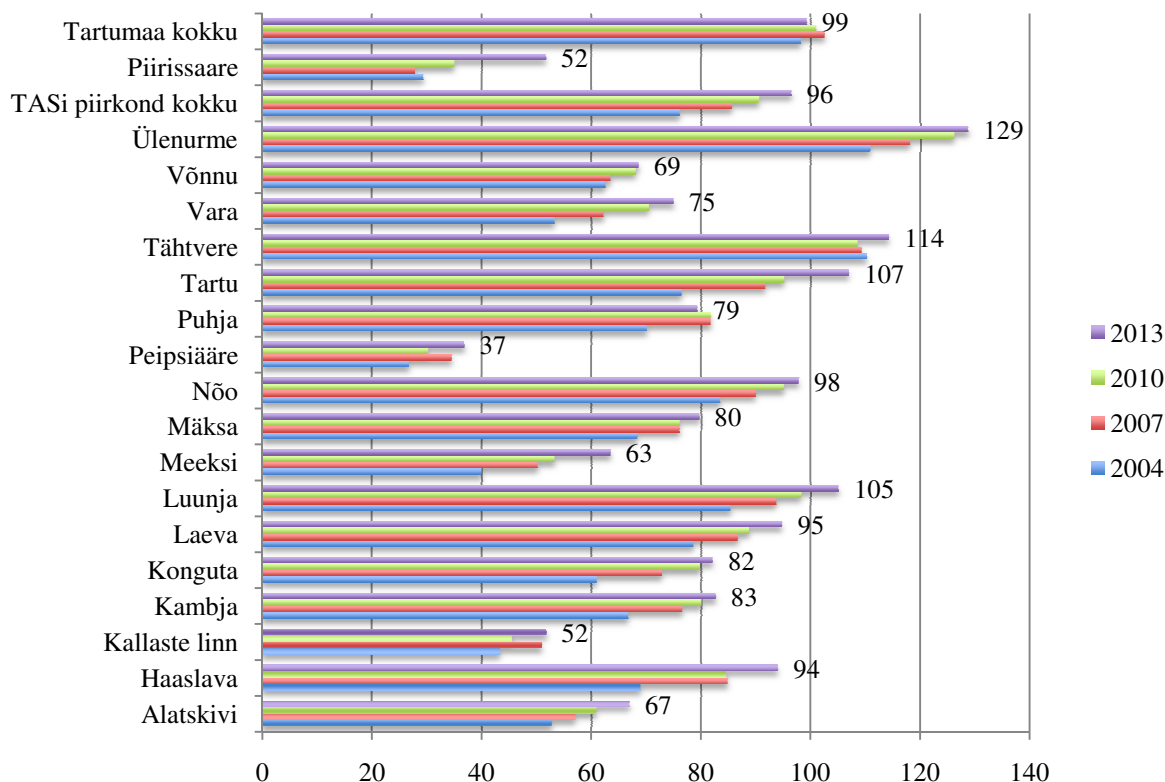
2.5. Tulumaksu laekumine omavalitsustes

TASi piirkonna omavalitsused peegeldavad üldjoontes maakonna, Eesti ja maailmamajanduse viimaste aastate trende osas, mis puudutab tulumaksu laekumise dünaamikat vahemikus 2007-2010. Nimelt vähenes nimetatud perioodil tulumaksu keskmine laekumine nii Eestis, maakonnas kui ka TASi omavalitsustes (vt joonis 6). Üldine pilt on suhteliselt mitmekesine, nii mõnigi omavalitsus (nt Luunja, Tartu, Tähtvere, Ülenurme) ületab Eesti keskmist (533 eurot inimese kohta 2013. a), suurem osa on aga neid, mille tulumaksu laekumine elaniku kohta on väga tagasihoidlik (nt Peipsiääre, Piirissaare ja Kallaste linn).



Joonis 6. Aastatel 2004-2013 elaniku kohta laekunud tulumaks (Rahvastikuregister, Rahandusministeerium, 2013)

Tulumaksu laekumises elaniku kohta erinevad TASi omavalitsused Eesti keskmisest märgatavalt, jäädes sellele enamasti alla (vt joonis 7). Tulumaksu laekumise võtmes on edukaim Ülenurme (29% Eesti keskmisest kõrgem), heade näitajatega on ka Tähtvere (14%), Tartu (7%) ja Luunja (5%). Samas on Peipsiääre vallas vastav näitaja vaid 37% Eesti keskmisest ning Piirisaarel ja Kallaste linnas 52%. Seega võib öelda, et TASi omavalitsuste tulubaas on väga erinev.



Joonis 7. Tulumaksu laekumine võrreldes Eesti keskmisega, %; Eesti keskmine=100% (Rahvastikuregister, Rahandusministeerium, 2013)

2.6. Piirkonna omavalitsuste finantseerimine

Omavalitsuste finantseerimise osas on võrreldud nende põhitegevuse tulusid janetovõlakoomust.

Eelarvete mahud ja dünaamika perioodil 2008-2012 on TASi omavalitsuste lõikes olnud erinevad – absoluutväärtused suurima ja väikseima vahel on enam kui kaheksakordsed (vt tabel 12). Võrreldes omavahel aastaid 2008 ja 2012, on näha, et 10 omavalitsuses on tulud vähenenud ja 7 suurenenud. Keskmiselt on kogu piirkonna omavalitsuste eelarvete kogumaht vähenenud 2,3% võrra, olles seega maakonna ja Eesti keskmisest parem.

Üldjoontes osundab eelarvete dünaamika asjaolule, et erinevused omavalitsuste sissetulekutes on hetkeseisuga pigem suurenevad, mis tähendab, et vahed edukamate ning vähemedukate vahel suurenevad veelgi.

Tabel 12. Omavalitsuste tulud põhitegevusest 2008-2012

	2008	2009	2010	2011	2012	Muutus 2008-2012 / %
Kallaste linn	913 631	850 141	825 954	838 548	900 100	-13530 / -1,5%
Alatskivi	1 620 281	1 485 832	1 446 907	1 561 811	1 535 676	-84605 / -5,2%
Haaslava	1 343 613	1 429 647	1 201 206	1 289 633	1 404 812	61199 / 4,6%
Kambja	2 212 501	2 143 451	2 098 466	2 158 526	2 272 030	59529 / 2,7%
Konguta	1 222 883	961 136	930 030	964 787	1 079 158	-143725 / -11,8%
Laeva	834 819	723 645	702 595	653 266	846 019	11201 / 1,3%
Luunja	2 471 393	2 314 139	2 350 529	2 641 735	2 886 862	415469 / 16,8%

Meeksi	556 389	459 792	446 819	444 196	468 086	-88303 / -15,9%
Mäksa	1 570 982	1 399 099	1 359 183	1 370 879	1 461 101	-109881 / -7%
Nõo	3 761 714	3 314 687	3 365 823	3 047 973	3 147 865	-613849 / -16,3%
Peipsiääre	641 107	553 790	559 999	548 995	507 146	-133962 / -20,9%
Puhja	2 096 605	1 899 438	1 726 568	1 795 194	1 880 799	-215806 / -10,3%
Tartu	5 136 570	4 589 613	4 859 388	5 249 543	5 731 681	595111 / 11,6%
Tähtvere	2 288 818	1 843 574	1 760 677	1 820 284	1 957 597	-331221 / -14,5%
Vara	2 037 924	1 533 773	1 507 653	1 526 871	1 642 079	-395845 / -19,4%
Võnnu	1 150 392	1 071 990	1 021 023	990 337	1 212 162	61770 / 5,4%
Ülenurme	5 263 401	5 170 663	4 839 144	4 968 753	5 393 783	130382 / 2,5%
TASi piirkond kokku	35 123 023	31 744 410	31 001 964	31 871 331	34 326 956	-796067 / -2,3%
<i>Piirissaare</i>	<i>86 302</i>	<i>80 776</i>	<i>99 395</i>	<i>109 603</i>	<i>96 563</i>	<i>10 261 / 11,9%</i>
Tartumaa kokku	142 683 661	129 154 639	124 095 259	135 747 933	137 712 004	-4971657 / -3,5%
Eesti kokku	1 344 734 442	1 194 348 918	1 167 254 607	1 225 358 629	1 258 460 917	-86273524 / -6,4%

Allikas: Rahandusministeerium, 2013

Omavalitsuste laenukoormuse näitaja iseloomustab KOVi võimekust (või võimetust) laenu võtta. Tabelist 13 ilmneb, et TASi piirkonnaspuudus 2012. aastal laen vaid Laeva ja Luunja valdadel (samuti Piirissaarel). Suhteliselt kõrgema laenukoormusega torkavad silma Tartu, Mäksa, Nõo ja Vara vallad, kuid ka nende puhul (va Tartu vald) oli 2013. aasta seisugavähemalt teoreetiliselt olemas võimekus (arendus)tegevusteks täiendava laenu võtmiseks.

Tabel 13. Omavalitsuste netovõlakooormus 2008-2012, % (Rahandusministeerium, 2013)

	2008	2009	2010	2011	2012
Kallaste linn	49%	48%	47%	45%	45%
Alatskivi	4%	13%	8%	7%	14%
Haaslava	44%	39%	43%	36%	32%
Kambja	11%	18%	19%	16%	12%
Konguta	0%	8%	12%	14%	14%
Laeva	5%	3%	6%	0%	0%
Luunja	0%	0%	29%	10%	0%
Meeksi	24%	29%	26%	15%	11%
Mäksa	66%	76%	71%	66%	56%
Nõo	63%	69%	63%	65%	57%
Peipsiääre	27%	27%	20%	12%	6%
Puhja	23%	37%	39%	32%	22%
Tartu	70%	74%	60%	49%	65%
Tähtvere	32%	51%	45%	32%	20%
Vara	34%	46%	46%	39%	40%
Võnnu	16%	21%	14%	10%	9%
Ülenurme	0%	0%	7%	0%	8%
TASi piirkond kokku	31%	35%	36%	29%	29%
<i>Piirissaare</i>	<i>0%</i>	<i>0%</i>	<i>0%</i>	<i>0%</i>	<i>0%</i>
Tartumaa kokku	38%	45%	45%	37%	40%
Eesti kokku	34%	45%	43%	39%	37%

2.7. Töötus

Hinnates TASI piirkonna majandust registreeritud töötute osakaalu ja absoluutnumbrite põhjal (vt tabel 14), on täheldatav sarnane muster TASI piirkonna omavalitsuste, Tartu maakonna ning Eesti lõikes. Alates 2009. aastast suurenes töötute osakaal tööealise elanikkonna hulgas märgatavalt, alustades seejärel järk-järgulist vähenemist. Enim tabas tööpuudus Haaslava ja Võnnu valdasid.

Tööpuudus Tartumaal (sh Tartu linn) on keskmiselt olnud veidi madalam kui Eestis tervikuna, TASI piirkonna oma sellest aga pisut kõrgem. Siiski võib kokkuvõttes töötust TASI piirkonna omavalitsustes lugeda pigem madalaks. Võttes ühtlasi arvesse, et absoluutnumbrites oli piirkonnas 2013. a lõpus kokku 780 töötut, võib väita, et vaba tööjõuresurss piirkonnason suhteliselt piiratud. Seega tuleb tööjõumahukate ettevõtmiste arendamiseks värvata inimesi väljaspoolt TASI piirkonda (nt Tartust, kus on ligi 3000 töötut).

Tabel 14. Töötute aastakeskmised absoluutarvud ja registreeritud töötute osakaal tööjõust aastatel 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kallaste linn	29 / 4,3%	57 / 8,7%	48 / 7,4%	44 / 6,9%	19 / 3%	22 / 3,6%
Alatskivi	19 / 2,4%	51 / 6,5%	66 / 8,4%	44 / 5,5%	27 / 3,4%	29 / 3,6%
Haaslava	72 / 6,3%	147 / 12,4%	94 / 7,7%	54 / 4,4%	40 / 3,2%	42 / 3,3%
Kambja	33 / 2,2%	138 / 8,9%	88 / 5,6%	60 / 3,8%	59 / 3,6%	58 / 3,5%
Konguta	14 / 1,6%	59 / 6,5%	33 / 3,6%	26 / 2,8%	15 / 1,6%	25 / 2,7%
Laeva	7 / 1,3%	27 / 5%	19 / 3,5%	18 / 3,3%	12 / 2,2%	10 / 2%
Lununja	50 / 2,7%	195 / 10%	146 / 6,9%	73 / 3,3%	77 / 3,2%	82 / 3,3%
Meeksi	26 / 6%	32 / 7,3%	26 / 6,1%	20 / 4,9%	11 / 2,7%	15 / 3,7%
Mäksa	26 / 2,5%	94 / 8,9%	98 / 9,1%	55 / 5,2%	37 / 3,5%	34 / 3,2%
Nõo	48 / 2%	187 / 7,8%	118 / 4,9%	98 / 4%	80 / 3,3%	66 / 2,7%
Peipsiääre	17 / 3,5%	46 / 9,5%	48 / 10,1%	27 / 5,8%	23 / 5,1%	15 / 3,4%
Puhja	55 / 3,7%	136 / 9%	118 / 7,8%	68 / 4,5%	50 / 3,3%	47 / 3,2%
Tartu	102 / 3%	328 / 9%	201 / 5,2%	130 / 3,3%	131 / 3,2%	111 / 2,7%
Tähtvere	62 / 3,5%	154 / 8,7%	89 / 5%	55 / 3,1%	37 / 2,1%	43 / 2,5%
Vara	50 / 4%	110 / 8,8%	84 / 6,7%	54 / 4,3%	46 / 3,7%	42 / 3,4%
Võnnu	40 / 5,8%	70 / 10,1%	42 / 6,1%	45 / 6,6%	40 / 5,9%	21 / 3,1%
Ülenurme	75 / 2,2%	304 / 8,3%	204 / 5,4%	124 / 3,2%	100 / 2,5%	118 / 2,9%
TASI piirkond kokku	725 / 3,1%	2135 / 8,7%	1522 / 6,1%	995 / 3,9%	804 / 3,1%	780 / 3%
<i>Piirissaare</i>	<i>2 / 3,8%</i>	<i>5 / 9,6%</i>	<i>3 / 4,9%</i>	<i>4 / 6,9%</i>	<i>1 / 1,7%</i>	<i>1 / 1,7%</i>
Tartumaa kokku	2465 / 2,7%	7425 / 8,1%	5162 / 5,6%	3336 / 3,6%	2827 / 3,1%	2765 / 3%
Eesti kokku	30374 / 3,6%	87282 / 10,1%	65260 / 7,5%	47405 / 5,5%	39670 / 4,6%	33520 / 3,9%

Allikas: Töötukassa, Rahvastikuregister, 2014

Peamised majandusvaldkonna analüüsist tulenevad järeldused ja väljakutsed on järgmised:

1. Ettevõtlusaktiivsus on TASI piirkonnas viimaste aastate jooksul märgatavalt kasvanud, majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv suurenes perioodil 2004-2011 enam kui kaks korda, ületades seega Eesti keskmist taset. Majanduslikult aktiivseid ettevõtteid on piirkonnas keskmiselt 1000 elaniku 36, mis jääb aga nii maakonna kui

ka Eesti keskmisele alla. See tähendab, et ettevõtlusaktiivsuse suurendamine on üheks piirkonna väljakutseks.

2. Kogu piirkonnas on ülekaalus mikroettevõtted (vähem kui 10 töötajat), ühtegi suurettevõtet piirkonnas ei ole. Seega on arengu seisukohalt olulise tähtsusega just väikeste ettevõtete arendamine, pakkumaks mh ka piirkonna elanikele vajalikke teenuseid.
3. TASI alapiirkondades on ettevõtete levinuimaks tegevusalaks põllu- ja metsamajandus ning kalapüük. Samuti on tervikvaates esindatud peaaegu kõik teised tegevusalad. Küll aga on pilt omavalitsuseti oluliselt erinev – mitmetes väiksemates omavalitsustes on esindatud vaid üksikud tegevusalad. See tähendab, et nt teenuste või töökohtade kättesaadavus on kohati lünklik, “peamisi auke” täidab tõenäoliselt Tartu linn.
4. TASI piirkonnal on nii loodus- kui ka inimressursi näol olemas turismipotentsiaal. Peamiseks probleemiks kogu maakonnas on turismi Tartu-kesksus. Peamiste turismiteenuste (toitlustus ja majutus) kättesaadavus on omavalitsuseti ebahühtlane. Seega on oluline edendada turismialast koostööd ning luua võimalusi turistide meelitamiseks ka Tartust väljapoole.
5. Pendelrände uuringust tuleb välja, et piirkonnas on suures ülekaalus elukoha ankurpunktid. Tegevuspiirkond paikneb Tartu linna läheduses, mis tähendab, et selle majandus on tihedalt seotud maakonna keskusega. Paljudele linna lähimavalitsuste peredele on piirkonna vallad elukohaks, Tartu aga töökohaks. See tähendab, et paljud päevased tegevused leiavad aset väljaspool koduvalda. Selline korraldus võib pärssida inimeste ja organisatsioonide tihedamat koostööd, mis omakorda mõjutab piirkonna omavahelist sidusust. Samuti mõjutavad sidusust Tartust kaugemale jäävad omavalitsused – omavahelised kontaktid nende kogukondadega võivad jääda harvaks.
6. TASI piirkonna omavalitsuste majandusnäitajad on eriilmelised. Nii mõnegi omavalitsuse (Luunja, Tartu, Tähtvere, Ülenurme) tulumaksu laekumine ületab Eesti keskmist (533 eurot inimese kohta 2013. a). Paljude puhul on aga olukord vastupidine – tulumaksu laekumine elaniku kohta on väga tagasihoidlik. Seega on omavalitsuste tulubaas väga erinev. Samuti on suured erinevused valdade eelarvetes – vahe suurima ja väikseima vahel on enam kui kaheksakordne. See tähendab, et omavalitsused on avalike teenuste pakkumisel väga erineva võimekusega.
7. Töötus on TASI piirkonnas pigem väike. Ühelt poolt on see positiivne, kuna sotsiaalsed probleemid on selles osas väiksed, teisalt tähendab see, et potentsiaalselt tekkida võivatel ettevõtetel on keeruline piirkonnast vaba tööjõudu leida (absoluutnumbrites on registreeritud töötuid 780 inimest). Teataval määral on aga võimalik tööjõudu leida mujalt maakonnast, eeskätt Tartust, kuna seal on ligi 3000 töötut. Uute töökohtade puhul on üheks võtmeküsimuseks seega töötaja kohta suurema lisandväärtuse loomine (teadmispõhine majandus).

3. Kodanikuliikumine

Kodanikuliikumise aktiivsus on maapiirkondades oluline näitaja nt seoses võimekusega (tulevikus) pakkuda kohalikke avalikke teenuseid kolmanda sektori organisatsioonide kaudu.

Tartumaal, sh Tartu linnas oli 2012. aastal registreeritud üle 3400 kolmanda sektori organisatsiooni, neist TASI piirkonnas asus 707. Külaliikumine on aastast aastasse aktiveerunud, mitmed külaseltsid omavad elu edendamisel olulist rolli. Seega võib öelda, et seltsitegevus toimib rohkemal või vähemal määral kõikides TASI piirkonna omavalitsustes.

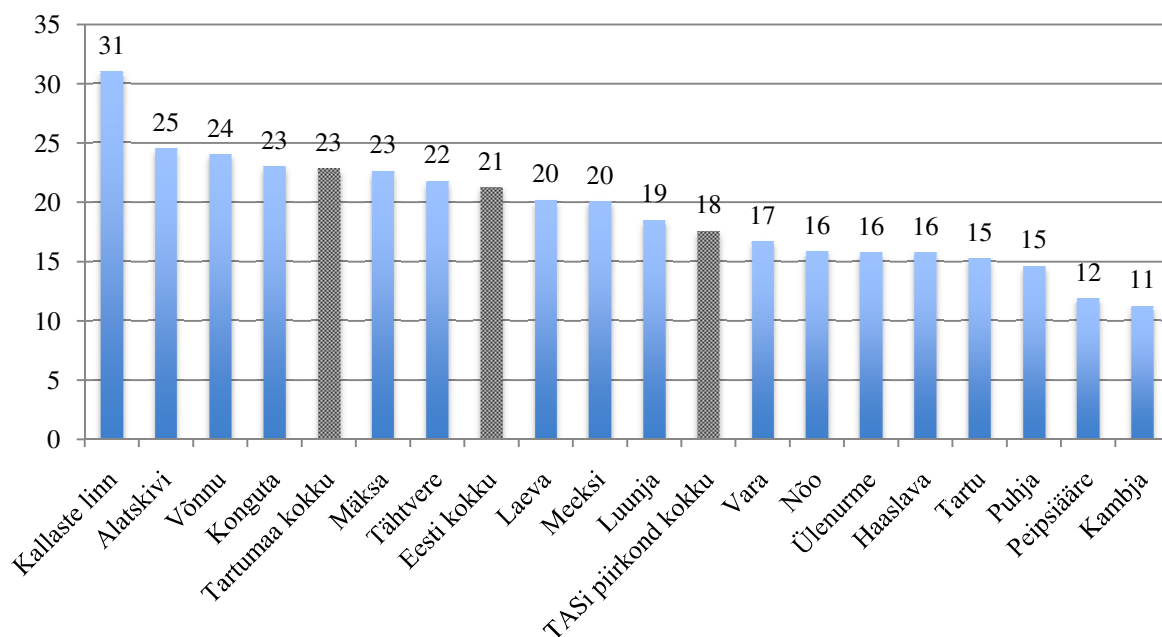
Maakonna omavalitsusi puudutavaks Leader-tegevusgruppi: Tartumaa Arendusselts (17 KOVi, millele lisandus 2015. a Piirissaare, kes varasemalt kuulus Piiriveere Liidri koosseisu) ja Võrtsjärve Ühendus (Rõngu ja Rannu vallad). Tegevusgrupid ühendavad ja koordineerivad mitmete kolmanda sektori organisatsioonide tegevusi. Kolmanda sektori arendamise panustab ka maakondliku arenduskeskusena Tartu Ärinõuandla.

Mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv on võrreldes 2004. aastaga nii maakonnas kui ka TASI piirkonnas märkimisväärselt tõusnud. Kolmanda sektori asutuste arv piirkonnas on perioodil 2004-2012 kasvanud ligi 1,7 korda, kõige enam Kambja vallas (vt tabel 15).

Tabel 15. MTÜde ja SAde arvu dünaamika 2004-2012 (Statistikaamet, 2014)

	2004	2007	2010	2012	Muutus/ korda
Kallaste linn	31	31	32	31	0 / 0
Alatskivi	19	26	36	34	15 / 1,8
Haaslava	13	19	27	30	17 / 2,3
Kambja	11	20	27	29	18 / 2,6
Konguta	16	22	32	33	17 / 2,1
Laeva	19	17	17	17	-2 / 0,9
Luunja	39	52	64	68	29 / 1,7
Meeksi	6	7	12	13	7 / 2,1
Mäksa	21	26	33	38	17 / 1,8
Nõo	44	52	63	62	18 / 1,4
Peipsiääre	6	7	10	9	3 / 1,5
Puhja	23	27	37	35	12 / 1,5
Tartu	44	67	94	96	52 / 118,2%
Tähtvere	35	46	56	57	22 / 1,6
Vara	19	28	35	33	14 / 1,7
Võnnu	12	15	27	26	14 / 2,1
Ülenurme	49	65	99	96	47 / 2,0
TASI piirkond kokku	407	527	701	707	300 / 1,7
<i>Piirissaare</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>-2 / -</i>
Tartumaa kokku	2477	2930	3519	3409	932 / 1,4
Eesti kokku	21454	24956	29086	29016	7562 / 1,4

Võrreldes mittetulundusühingute ja sihtasutuste arvu elanike arvuga, siis on näha, et TASI piirkonna aktiivsus (18 organisatsiooni 1000 elaniku kohta) jääb keskmiselt Eesti omale alla. Seega võib järeldada, et hoolimata kolmanda sektori organisatsioonide arvu tõusust on siinkohal veel märkimisväärselt arenguruumi.



Joonis 8. MTÜde ja SAde koguarv 1000 elaniku kohta aastal 2012, (Statistikaamet, 2014)¹⁰

Kõigis piirkonna omavalitsustes on mitu seltsi- või rahvamaja, samuti tegutsevad neis mitmesugused külaseltsid (vt ka tabel 28pt 4.3). Vastavaid hooneid ning nende sisustust on viimase kümne aasta jooksul märkimisväärselt edasiarendatud. Paljud kolmanda sektori asutused on saanud oma tegevuseleka erinevaid toetusi, sh Leader-meetmest.

Tulenevalt senisest kogemusest võib piirkonna kodanikuühenduste väljakutseteks pidada suhteliselt suurt sõltuvust erinevatest toetustest, laiapõhjalisema koostöö arendamist (mitut erinevat omavalitsust hõlmav) ning aktiivsemat kogukonnateenuste arendamist.

Kodanikuliikumise hetkeolukorrasttulenevad järeldused ja väljakutsed on järgmised:

1. Kodanikuühenduste arv on järjepidevalt kasvanud. MTÜde ja SAde arv 1000 elaniku kohta jääb aga Eesti keskmisele alla (va Kallaste, Alatskivi, Võnnu ja Konguta), mis näitab, et kolmanda sektori puhul on arenguruumi.
2. Kõigis piirkonna omavalitsustes on olemas seltsi- või rahvamajad, samuti tegutsevad neis mitmesugused külaseltsid. Seega on enamjaolt hoonete näol loodud võimalused tegevuste läbiviimiseks ning sellest tulenevalt on peamiseks väljakutseks teenuseid pakkuvate seltside arvu ja võimekuse kasvatamine ning seeläbi nende majandusliku toimetuleku suurendamine.

¹⁰Joonis ei kajasta Piirissaare valda, kuna seal ei olnud 2012. a seisuga registreeritud mitte ühtegi MTÜd või SAd.

4. Kohalikud avalikud teenused

4.1. Koolieelsed lasteasutused

Koolieelsete lasteasutuste ja laste arv peegeldab üldjoontes omavalitsuste rahvastiku proportsioone. Kõige enam on lapsi Ülenurme, kõige vähem Meeksi vallas. Kõikides TASI piirkonna omavalitsustes koolieelset lasteasutust ei ole (vt tabel 16). Samuti võib tabeli põhjal järeldada, et enamjaolt on lasteaiakohti piisavalt, kohalike lasteaiakohtade piisavus võib olla küsitav Luunja, Tartu ja Ülenurme valdades, kuna seal on laste arv märkimisväärselt suurem, kui on lasteaeades kohti.

Tabel 16. Alushariduse kättesaadavus õppeaastal 2012/2013 (EHIS, 2014)¹¹

KOV	Lapsi lasteaeades	Lasteaedade arv	Vanusegrupi 0-6 arv (2014)
Alatskivi	56	1	69
Kallaste	24	1	32
Haaslava	109	1	155
Kambja	182*	2	241
Konguta	56	1	116
Laeva	37	1	54
Luunja	207	2	403
Meeksi	-	-	15
Mäksa	70	1	94
Nõo	196	4	313
Peipsiääre	15	1	21
Puhja	128	1	182
Tartu	359	2	613
Tähtvere	120	1	156
Vara	91	2	122
Võnnu	61	1	77
Ülenurme	291	3	630
TASI piirkond kokku	1953	25	3293

* sh Kuuste Koolis 49

4.2. Üld- ja huviharidus

Üldhariduse nõudlus sõltub kooliealiste laste arvust. Omavalitsustel on ülesanne tagada põhihariduse saamine võimalikult kodus lähedal, mis on TASI piirkonnas ka täidetud (vt tabel 17).

Gümnaasiumiaste on olemas Alatskivil, Kallastel, Luunjas, Nõos, Puhjas, Tartus, Võnnul ja Ülenurmel. Kuues koolis on õpilaste arv kasvav, ülejäänutes vähenev. Suurenevate õpilaste arvudega torkavad silma omavalitsused, mis asuvad Tartu linnale lähemal – Haaslava, Tartu, Tähtvere, Ülenurme. Kasvutrendi näitavad ka Konguta ja Mäksa koolid. See tähendab, et tegevuspiirkonna sees eksisteerivad märkimisväärsed erinevused – kohati on õpilaste arv suurenev, valdavalt domineerib aga õpilaste arvu vähenemine.

Huviharidust pakkuvate asutuste all peetakse silmas neid, mille tegevus põhineb ametlikel õppekavadel. EHISe andmetel asub Alatskivil Kunstide Kool, Nõos Ratsakool ja Muusikakool, Tartu vallas Spordikool ja Muusikakool, Tähtveres Muusikakool ja Ülenurmel Muusikakool. Seega võib öelda, et huvihariduse kättesaadavus on TASI tegevuspiirkonnas

¹¹Piirissaare vallas ei ole noori ega kooli.

vähemalt osaliselt lünklik ning võib eeldada, et paljud kasutavad Tartu linnas pakutavaid võimalusi.

Tabel 17. Üldhariduse olukord (EHIS, 2014)¹²

KOV	Kool	Õpilasi põhikoolis		Õpilasi gümnaasiumis		Perspektiiv
		2006/2007	Seisuga 03.2014	2006/2007	Seisuga 03.2014	
Alatskivi	Alatskivi Keskkool	227	170	56	35	Vähenev
Kallaste	Kallaste Keskkool	96	69	32	20	Vähenev
Haaslava	Sillaotsa Kool ¹³	64	82	-	-	Kasvav
Kambja	Kuuste Kool	46	37	-	-	Vähenev
	Kammeri Kool ¹⁴	115	98	-	-	Stabiilne/ vähenev
	Kambja Põhikool	170	167	-	-	Stabiilne
	Unipiha Algkool	18	15	-	-	Stabiilne
Konguta	Konguta Kool	61	71	-	-	Kasvav
Laeva	Laeva Põhikool	77	61	-	-	Vähenev
Luunja	Luunja Keskkool	200	204	79	38	Stabiilne/ vähenev
	Kavastu Lasteaed- Algkool	10	10	-	-	Stabiilne
Meeksi	Mehikoorma Põhikool	50	24	-	-	Vähenev
Mäksa	Melliste Algkool- Lasteaed	64	70	-	-	Stabiilne
	Kaagvere Erikool ¹⁵	36	28	-	-	Vähenev
Nõo	Nõo Reaalgümnaasium ¹⁶	-	-	273	248	Stabiilne/ vähenev
	Nõo Põhikool	468	380	-	-	Vähenev
Peipsiääre	Kolkja Põhikool	74	46	-	-	Vähenev
Puhja	Puhja Gümnaasium	287	184	78	42	Vähenev
Tartu	Kõrveküla Põhikool	125	210	-	-	Kasvav
	Lähte Ühisgümnaasium	357	352	138	135	Stabiilne
Tähtvere	Ilmatsalu Põhikool	164	175	-	-	Kasvav
Vara	Vara Põhikool	117	102	-	-	Vähenev
Võnnu	Võnnu Keskkool	174	127	51	38	Vähenev
Ülenurme	Ülenurme Gümnaasium	408	572	258	131	Kasvav
TASi piirkond kokku		3 408	3 254	965	687	

4.3. Sotsiaal-, kultuuri- ja spordivaldkond

Tabelis 18 on välja toodud olulisemad sotsiaal-, kultuuri- ja spordivaldkonna teenuste pakkujad. Ilmneb, et valdavalt on igas omavalitsuses olemas kultuuri- või rahvamajad, milles

¹²Piirissaare vallas ei ole noori ega kooli.

¹³Õppeaasta 2009/2010

¹⁴Kool erivajadustega õpilastele

¹⁵Kool erivajadustega õpilastele

¹⁶Riigigümnaasium

tegutsevad erinevad seltsid, samuti raamatukogud. Ka külaliikumine on kõikides TASI piirkonna omavalitsustes esindatud.

Tabel 18. Sotsiaal-, kultuuri- ja spordivaldkonna avalike teenuste pakkujad

KOV	Sotsiaal- ja tervishoiuteenus ning noorsootöö ¹⁷	Kultuuritegevus	Sportimisvõimalused/spordiklubid
Alatskivi	SA Peipsiveere Hooldusravikeskus	MTÜ Alatskivi Maanaiste Selts Alatskivi loss Liivi Muuseum	SK Juku Keskkooli võimla Staadion
Haaslava	Roiu päevakeskus Roiu noortekeskus	Priiuse seltsimaja Roiu raamatukogu	Sillaotsa spordihoone Sillaotsa tenniseväljak Vooremäe tervisekeskus
Kallaste	Kallaste noortekeskus	Kallaste raamatukogu Kallaste linna ajalootuba	Alex & Alesx Aeroklubi Jalgpalliklubi FC Peipsi Jalgpallistaadion Kooli spordisaal
Kambja	Kambja Avatud Noortekeskus SA Aarike Hooldekeskus MTÜ Kambja Tervisekeskus Kambja perearstikeskus Kambja ja Vana-Kuuste hambaravi SA Kodijärve hooldekeskus	Kambja raamatukogu Kuuste raamatukogu Kambja kultuurikeskus Vana-Kuuste seltsimaja Kambja Laulu- ja Mänguselts Vana-Kuuste Naisselts	Kambja spordihoone ja staadion Kammeri kooli spordihoone ja staadion Kambja Rattaklubi Kambja spordiklubi Kambja vabaajaselts
Konguta	-	Konguta raamatukogu Konguta rahvamaja	Konguta kooli võimla Jalgpalliväljak Rannavõrkpalli väljak Tänavakorvpalli väljak
Laeva	Laeva perearstikeskus	Laeva kultuurimaja Laeva rahvaraamatukogu	Laeva spordihoone
Luunja	Luunja noortekeskus Kavastu noortekeskus	Luunja kultuuri- ja vabaajakeskus Lohkva raamatukogu Luunja raamatukogu Kavastu raamatukogu	Luunja Keskkooli spordisaal Jalgpalliväljak Kabina suusarajad Maadlusklubi Ratsutamisklubi Jalgpalliklubi
Meeksi	-	Meeksi raamatukogu Meerapalu raamatukogu Järvselja raamatukogu Aravu rahvamaja Meeksi valla seltsikeskus	-
Mäksa	Hooldekodu Härmalõng Melliste meditsiinikeskus Melliste noortekeskus	Melliste raamatukogu Võõpste raamatukogu	Melliste spordihoone Kaagvere staadion
Nõo	Nõo päevakeskus Nõo hooldekodu Nõo noortekeskus	Kultuurimaja Koduloomuuseum Nõo raamatukogu Luke raamatukogu Nõgiaru raamatukogu	Nõo spordihoone Rannahall Ratsakool
Peipsiääre	-	Kolkja rahvamaja Varnja seltsimaja	SK Peipsiäärsed

¹⁷Ei käsitle üksikuid perearste ega apteekke

		2 raamatukogu	
Piirissaare	<i>Vald jääb Võnnu perearsti praktilise piirkonda, käiakse ka Tartus</i>	<i>Piirissaare raamatukogu</i>	-
Puhja	Puhja päevakeskus Puhja noortekeskus	Puhja seltsimaja Puhja raamatukogu Ulila raamatukogu Uula raamatukogu Ulila keskus Uula huvikeskus	Puhja Gümnaasiumi võimla ja staadion
Tartu	Lähte perearstikeskus	Kõrveküla raamatukogu Härma haruraamatukogu Lähte ühisraamatukogu Tammistu raamatukogu Vedu raamatukogu Äksi raamatukogu	Spordikool Lähte Ühisgümnaasiumi staadion Lähte suusa- ja maadlusmaja Kõrveküla Põhikooli staadion Kõrveküla Põhikooli spordisaal Kõrveküla spordihall Lähte ja Vedu suusarajad Kukulinna tenniseväljak
Tähtvere	-	Ilmatsalu huvikeskus Ilmatsalu raamatukogu	Ilmatsalu võimla Ilmatsalu jõusaal MTÜ Spordiklubi AK Rahinge
Vara	Välgi päevakeskus Vara noortekeskus	Vara raamatukogu Koosa raamatukogu Välgi raamatukogu Vara Kogukonnakeskus	SA Vara Sport (spordihoone)
Võnnu	SA Võnnu Haigla Noortekeskus Huvikeskuse ruumides	Kultuurimaja Võnnu raamatukogu Lääniste raamatukogu Huvikeskus	Võnnu Keskkooli võimla
Ülenurme	Ülenurme pere- ja noortekeskus	Reola Kultuurimaja Ülenurme raamatukogu Tõrvandi raamatukogu Külitse raamatukogu	Jalgpalliklubi Korvpalliklubi Gümnaasiumi spordiklubi 6 spordisaali

Alliaks: KOVide arengukavad ja kodulehed, 2014

Kohalike avalike teenuste hetkeolukorrast tulenevad järeldused ja väljakutsed on järgmised:

1. Kõikides TASI piirkonna omavalitsustes koolieelset lasteasutust ei ole. Seega võib teenuse kättesaadavus olla mõneti ebahühtlane. Ühest küljest on probleemseks kohtade nappus (Ülenurme, Tartu, Luunja), teisest aga nõudluse vähenemine Sama kehtib ka üldhariduse kohta kohta.
2. Huvihariduse kättesaadavus on piirkonnas ebahühtlane, seega on oluline roll kohalikul kogukonnal huvitegevuste arendamisel ja pakkumisel.
3. Peaaegu igas omavalitsuses on olemas mitu seltsi- või rahvamaja, samuti tegutsevad mitmesugused külaseltsid, piirkonnas on erinevaid sportimisvõimalusi. Omavalitsuste arengukavadest aga ilmneb, et mitte kõikide füüsiline seisukord pole kaasaegsetele ootustele vastav.

5. Omavalitsuste võimekus

Eesti kohalike omavalitsuse üksuste võimekuse mõõtmiseks kasutatakse indekseid, mille komponentideks on 1) rahvastik ja maa, 2) kohalik majandus, 3) elanikkonna heaolu, 4) kohaliku omavalitsuse organisatsioon, 5) kohaliku omavalitsuse finantsolukord ning 6) teenused. Võimekuse all mõistetakse indeksi koostamisel mõõtu, mis näitab subjekti võimete summat (potentsiaali) midagi ära teha (Geomedia 2013).

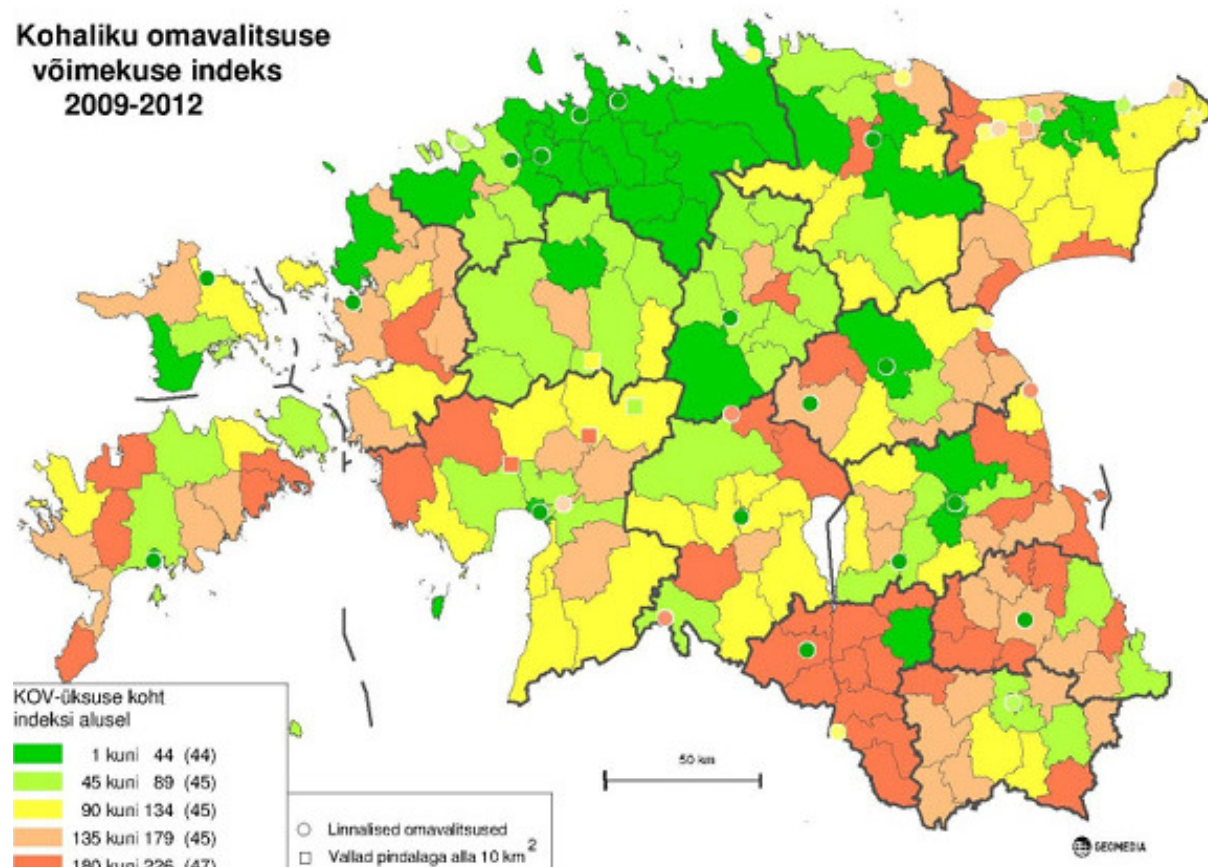
TASi piirkonna tulemused on ära toodud tabelis 19, millest nähtub, et piirkonna omavalitsused on väga erinevad. Piirkonnas on nii Eesti võimekamate omavalitsuste hulka kuuluvad Ülenurme ja Tartu kui ka üleriigilise pingerea tagumisse osasse jäävad Kallaste, Meeksi, Mäksa, Peipsiääre ja Võnnu. See tähendab, et TASi piirkonna omavalitsustel on väga erinevad arenguvajadused ning võimekus ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamisel.

Tabel 19. Omavalitsused üle-Eestilises pingereas indeksi alusel aastal 2012 ja perioodidel 2009-2012 ning 2005-2008 keskmiselt (Geomedia, 2013)

KOV	Koht pingereas 2009-2012	Koht pingereas 2005-2008	Koht pingereas 2012
Alatskivi	134	132	123
Haaslava	153	168	129
Kallaste linn	207	209	206
Kambja	120	85	110
Konguta	157	177	168
Laeva	93	99	77
Luunja	69	61	42
Meeksi	222	219	214
Mäksa	200	171	190
Nõo	54	58	52
Peipsiääre	225	225	225
Puhja	156	117	174
Tartu	30	34	16
Tähtvere	81	79	57
Vara	183	182	146
Võnnu	164	210	170
Ülenurme	8	13	8
<i>Piirissaare</i>	<i>219</i>	<i>217</i>	<i>223</i>

Indeksikohaselt toimub riigisiselt loode-kagu-suunaline omavalitsusüste võimekuse polariseerumine, seejuures on ülekaalukalt kõrgema indeksi väärtusega KOVid Harjumaal. Üldjuhul väheneb omavalitsuste võimekus tulenevalt selle ääremaastumise tasemest (vt joonis 9).

**Kohaliku omavalitsuse
võimekuse indeks
2009-2012**



Joonis 9. Kohaliku omavalitsuse võimekuse indeks perioodil 2009-2012 keskmiselt (GeomeDia, 2013)

KASUTATUD ALLIKAD

1. “Regionaalne pendelrändeuring”, Rein Ahas, Siiri Silm, Kadri Leetmaa, Tiit Tammaru, Erki Saluveer, Olle Järv, Anto Aasa, Margus Tiru, 2010
2. “Regionaalse pendelrände kordusuuring”, Rein Ahas, Siiri Silm, 2013
3. Rahandusministeeriumi kodulehekülg. Andmed kohalike omavalitsuste eelarvete kohta (<http://www.fin.ee/kov-eelarved-ulevaated>)
4. Statistikaameti kodulehekülg (www.stat.ee)
5. Eesti Hariduse Infosüsteem. Andmed koolide ja lasteaedade kohta (www.ehis.ee)
6. Turismiportaal www.visitestonia.com
7. Töötukassa kodulehekülg. Andmed registreeritud töötute kohta (www.tootukassa.ee)
8. “Tartumaa Arendusseltsi tegevuspiirkonna arengustrateegia aastateks 2008-2013”, MTÜ Tartumaa Arendusselts, 2010
9. “Alatskivi valla arengukava 2020”, Alatskivi Vallavalitsus, 2011
10. “Haaslava valla arengukava 2011-2018”, Haaslava Vallavalitsus, 2011
11. “Kallaste linna arengukava 2013-2017”, Kallaste Linnavalitsus, 2013
12. “Kambja valla arengukava 2014-2021”, Kambja Vallavalitsus, 2013
13. “Konguta valla arengukava 2008-2015”, Konguta Vallavalitsus, 2013
14. “Laeva valla arengukava 2012-2025”, Laeva Vallavalitsus, 2011
15. “Luunja valla arengukava 2011-2017”, Luunja Vallavalitsus, 2010
16. “Lõuna-Eesti turismi arengukava aastani 2020”, SA Lõuna-Eesti Turism, 2009
17. “Meeksi valla arengukava 2013-2022”, Meeksi Vallavalitsus, 2012
18. “Mäksa valla arengukava 2012-2026”, Mäksa Vallavalitsus
19. “Nõo valla arengukava 2037”, Nõo Vallavalitsus, 2012
20. “Peipsiääre valla arengukava 2010-2017”, Peipsiääre Vallavalitsus, 2010
21. “Pirissaare valla arengukava 2014-2020”, Pirissaare Vallavalitsus, 2014
22. “Puhja valla arengukava 2008-2021”, Puhja Vallavalitsus, 2008
23. “Tartu maakonna arengustrateegia 2014-2020”, Tartu Maavalitsus, 2012
24. “Tartu valla arengukava 2011-2015”, Tartu Vallavalitsus, 2011
25. “Tähtvere valla arengukava 2013-2025”, Tähtvere Vallavalitsus, 2012
26. “Vara valla arengukava 2011-2020”, Vara Vallavalitsus, 2010
27. “Võnnu valla arengukava 2012-2022”, Võnnu Vallavalitsus, 2013
28. “Ülenurme valla arengukava 2013-2018”, Ülenurme Vallavalitsus, 2013